

Міністерство освіти і науки України
Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя
ННІ природничо-математичних, медико-біологічних наук
та інформаційних технологій
Кафедра географії, туризму та спорту
Навчально-наукова лабораторія прикладних
регіональних досліджень
Українське географічне товариство

МОЛОДЬ У ГЕОГРАФІЧНІЙ НАУЦІ

Матеріали

II Всеукраїнської науково-практичної конференції

17 квітня 2024 року
м. Ніжин

Міністерство освіти і науки України
Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя
ННІ природничо-математичних, медико-біологічних наук та
інформаційних технологій
Кафедра географії, туризму та спорту
Навчально-наукова лабораторія прикладних регіональних
досліджень
Українське географічне товариство

МОЛОДЬ У ГЕОГРАФІЧНІЙ НАУЦІ

МАТЕРІАЛИ

II Всеукраїнської науково-практичної конференції
(17 квітня 2024 року)

Ніжин – 2024

УДК 911.2; 911.3. 551.583 (477.51)
С45

Рекомендовано Вченою радою
Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя
(НДУ ім. М. Гоголя)
Протокол № 13 від 25.04.2024 року

Відповідальні за випуск: Остапчук В.В.

С45 Молодь у географічній науці: матеріали II Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Ніжин, 17 квітня 2024 року). – Ніжин: НДУ імені Миколи Гоголя, 2024. – 57 с.
ISBN 978-617-527-300-5

Збірник містить матеріали II Всеукраїнської науково-практичної конференції «Молодь у географічній науці». Видання адресоване науковцям, викладачам, учителям, аспірантам, студентам.

Матеріали подано в авторській редакції. Автори несуть повну відповідальність за зміст доповідей, а також добір, точність наведених фактів, цитат, власних імен та інших відомостей.

УДК 911.2; 911.3.551.583(477.51)

ISBN 978-617-527-300-5

© НДУ ім. М. Гоголя, 2024

ЗМІСТ

Фізична географія та геоекологія.....	5
1. Ареф'єва Софія Вплив сучасних кліматичних змін на літосферу і ґрунти.....	6
2. Мазило Сніжана Географічні особливості температурних змін на Землі.....	9
3. Ошурко Максим Вплив гірничо-добувної промисловості Рівненщини на формування антропогенного рельєфу регіону.....	12
4. Романенко Вікторія Сучасні зміни клімату на території України: динаміка та географічні особливості	17
5. Перевєра Валентин Природні умови території Чернігівщини, як важливі чинники формування антропогенної морфоскульптури регіону	21
6. Саламаха Олена Антропогенні зміни ґрунтів та їхні чинники	25
7. Чаус Єгор Природно-заповідний фонд Чернігівської області: оцінка стану та роль заповідних територій у збереженні	27
Суспільна географія.....	31
8. Козловець Дмитро Теоретико-методичні аспекти дослідження міграційних настроїв молоді.....	32
Рекреація та туризм	35
9. Гарус Роман Проблематика створення нових об'єктів ПЗФ Ніжинського району.....	36
10. Жила Максим Перспективи розвитку спортивного туризму в Чернігівській області	38
11. Клопот Антон Сучасний стан та перспективи розвитку подієвого туризму в Корюковському районі.....	40
12. Пономарчук Роман Найкологічніші фестивалі Іспанії	43

Географічне краєзнавство	48
13. <i>Попович Богдан</i>	
Природно-заповідний фонд Закарпатської області: історія формування, сучасна структура	49
Методика викладання географії	53
14. <i>Газієва Марина</i>	
Використання платформи QGIS як географічної інформаційної системи на уроках географії	54

Фізична географія та геоекологія

Ареф'єва Софія

Вплив сучасних кліматичних змін на літосферу і ґрунти

*Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя,
м. Ніжин, Україна*

Saref95q@gmail.com

*Науковий керівник – кандидат географічних наук,
доцент Остапчук В. В.*

Сучасні кліматичні зміни мають значний вплив на літосферу (зовнішній твердий шар Землі) і ґрунти (верхній шар земної поверхні, де ростуть рослини та розвиваються біологічні процеси). Кліматичні зміни викликають збільшення середніх температур, зміни у відомих кліматичних шаблонах, а також зміни у випаданні опадів та розподілі вологи.

Основні впливи сучасних кліматичних змін на літосферу і ґрунти включають:

- Збільшення повторюваності екстремальних погодних умов, таких як сильні дощі, може призвести до ерозії ґрунтів. Переміщення верхніх шарів ґрунту може виникнути через змивання дощем та руйнування ґрунту через інтенсивніші періоди дощів або сніготанення.

- Збільшення температури може впливати на склад ґрунту, зокрема на його вологість і поживні речовини. Підвищення температури може сприяти випаровуванню вологи з ґрунту, що призводить до зменшення родючості та підвищення вмісту солі в ґрунті.

- Зміни клімату можуть викликати руйнування ландшафту через танення льодовиків, підвищення рівня моря, посухи та затоплення, що може вплинути на геологічну структуру й форму ландшафту.

- Зміни в режимі опадів можуть спричинити зсуви ґрунту та затяжні періоди суховіїв, які впливають на родючість ґрунту та можуть призвести до втрати родючого шару [2].

Для ґрунтів Чернігівської області сучасні зміни клімату можуть мати навіть більш значні наслідки, ніж для інших регіонів України, через певні властивості ґрунтів, які визначають їхню стійкість. Загалом експлікація ґрунтів сільськогосподарських угідь області включає 253 ґрунтові відміни, які об'єднують в 10 агровиробничих груп. Дерново-підзолисті ґрунти займають 30 % орних земель (432,5 тис. га), сірі лісові та дернові ґрунти – 19% (277,8 тис. га), темно-сірі ґрунти та

чорноземи опідзолені – 13% (189,9 тис. га), чорноземи типові, лучно-чорноземні та лучні ґрунти – 38% (540,6 тис. га) [1].

Незважаючи на значні генетичні відмінності між різними групами ґрунтів, для всіх них характерний понижений щодо їхніх типових ознак рівень природної родючості. Це пов'язано з легким гранулометричним складом, малогумусністю, підвищеною кислотністю, значною оглеєністю, засоленістю ґрунтів тощо. Як наслідок, вони мають нестійку структуру, низьку ємність вбирання, невисоку буферність, малу насиченість ґрунтовими колоїдами, що призводить до погіршення водного, повітряного та поживного режимів ґрунту.

Нераціональне використання земель призводить до інтенсивних деструкційних та деградаційних процесів, що ставить під загрозу збереження ґрунтів. Станом на 2021 рік, в області нараховується 7,9 тис. га деградованих, малопродуктивних та техногеннозабруднених земель.

Сучасні земельні відносини та приватне землекористування, сформовані в ході земельної реформи, зумовлюють необхідність розробки науково-обґрунтованих управлінських рішень щодо раціональної та екологобезпечної організації території землеволодінь і землекористувань, удосконалення їх упорядкування та посилення охорони ґрунтового покриву.

Зокрема, формування потужних аграрних підприємств у сільському господарстві, які орендують масиви орних земель, що налічують десятки тисяч гектарів, веде до максимального спрощення агроландшафтів. Окремі поля, зайняті зерновими культурами, досягають площі багатьох сотень гектарів, на яких відсутнє належне невиснажливе чергування сільськогосподарських культур у сівозмінах.

Екологічну стійкість земельних ресурсів характеризує ступінь розораності земель. Найбільш нестійкими в екологічному відношенні є ті райони, в яких розорані землі значно переважають над умовно стабільними угіддями. Низькостійкими та найбільш вразливими в екологічному відношенні залишаються території Ніжинського та Прилуцького районів області [1].

Зважаючи на значне антропогенне навантаження на ґрунти, надзвичайну складність проблеми кліматичних змін і їхнього впливу на літосферу і ґрунти, науковцями і практиками запропоновані стратегії та підходи, які можуть бути корисними для подальшої адаптації і зменшення вразливості, серед них:

- Розвиток та впровадження нових технологій для збереження ґрунтів, таких як методи консерваційного землеробства, аеропоніка та гідропоніка, що можуть допомогти зберегти родючість ґрунтів та зменшити їхню вразливість до змін клімату.

- Збереження та відновлення екологічних коридорів може сприяти збереженню біорізноманіття та допомогти рослинам та тваринам адаптуватися до нових умов, створених кліматичними змінами.

- Впровадження систем агролісівництва та агрофорестрі, які поєднують сільське господарство з лісовими системами, може бути корисним для покращення родючості ґрунтів і зниження їхньої вразливості.

- Виробництво та використання сортів рослин, які більш стійкі до змін клімату, може забезпечити більшу врожайність та стабільність у вирощуванні сільськогосподарських культур.

- Міжнародні зусилля з відновлення та оновлення ґрунтів, такі як програми відновлення деградованих земель або проекти з відновлення водних ресурсів, можуть сприяти збереженню природних екосистем і зміцненню стійкості ґрунтів [3].

Ці стратегії мають на меті не лише зменшення негативного впливу кліматичних змін на літосферу і ґрунти, але й покращення стійкості екосистем та забезпечення сталого розвитку. Важливо враховувати комплексний підхід та співпрацю всіх зацікавлених сторін на місцевому, національному та глобальному рівнях для досягнення успіху у збереженні літосфери та ґрунтів у змінному кліматичному середовищі.

Зважаючи на глобальний характер і тривалість сучасних кліматичних змін і їхнього впливу на літосферу і ґрунти, варто також запроваджувати і більш комплексні заходи, які можуть у перспективі мінімізувати небажані наслідки, зокрема:

- Сприяння стійкому ландшафту – включає збереження природних масивів, відновлення втрачених екосистем, територіальне планування, яке враховує ризики ерозії та зсувів.

- Збільшення свідомості громадськості – підвищення усвідомленості та освіти щодо кліматичних змін і їхнього впливу на літосферу і ґрунти може привести до більшої підтримки заходів з їхнього запобігання.

- Наукові дослідження та інновації – інвестиції в дослідження можуть допомогти розробити нові технології, які зберігають родючість ґрунту, підвищують стійкість ландшафту та допомагають впоратися з наслідками кліматичних змін.

- Міжнародна співпраця – держави повинні спільно працювати над угодами та стратегіями для зменшення впливу змін клімату на літосферу і ґрунти.

- Зменшення викидів шкідливих речовин, насамперед, парникових газів, у результаті виробництва та споживання може сприяти зменшенню впливу кліматичних змін на літосферу і ґрунти.

- Стимулювання зелених інвестицій – фінансові заохочення та інвестиції в проекти та компанії, які сприяють зменшенню викидів CO₂ та інших шкідливих речовин, можуть допомогти прискорити перехід до сталого розвитку.

- Розробка та використання інноваційних технологій, таких як штучний інтелект, дрони та супутникові системи, може допомогти вдосконалению моніторингу змін клімату та вчасному реагуванню на них [2].

Ці заходи, у поєднанні, можуть стати важливими кроками у зміцненні стійкості літосфери та ґрунтів перед впливом сучасних кліматичних змін. Важливо продовжувати дослідження, обговорення, сприяти співпраці між різними секторами та приймати рішення на різних рівнях, щоб досягти значного прогресу у боротьбі з цими викликами.

Список використаних джерел

1. Доповідь про стан навколишнього природного середовища в Чернігівській області за 2022 рік. / Чернігів. 2022. №13. С. 247.

2. ЗМІНА КЛІМАТУ В УКРАЇНІ ТА СВІТІ: ПРИЧИНИ, НАСЛІДКИ ТА РІШЕННЯ ДЛЯ ПРОТИДІЇ: Екодія, 2020. URL: <https://ecoaction.org.ua/zmina-klimatu-ua-ta-svit.html>.

3. Іванчук Н. Зміна Клімату Та Сільське Господарство: Як Адаптуватися? // СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКІ ПРАКТИКИ. 2023. URL: <https://eos.com/uk/blog/zmina-klimatu-ta-silske-hospodarstvo/>.

Мазило Сніжана

Географічні особливості температурних змін на Землі

*Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя,
м. Ніжин, Україна*

sniganamaz@gmail.com

Науковий керівник – доцент Остапчук В. В.

Протягом останніх десятиліть міжнародне співтовариство залишалося надзвичайно стурбованим загрозливою тенденцією глобальної зміни клімату через глобальне потепління, яке, на думку вчених, спричинено антропогенними чинниками. Одним із головних проявів цієї діяльності є викидання парникових газів (насамперед вуглекислого газу) в атмосферу Землі. При цьому промислово розвинені країни зробили найбільший внесок у зміну клімату, вони виробляють і

викидають в атмосферу найбільшу кількість вуглекислого газу, а найбільшого впливу від зміни клімату зазнають країни, що розвиваються. Через це посилюється кліматична несправедливість.

Беручи до уваги поточні та прогнозовані наслідки цього процесу, особливо танення льодовиків у високих широтах і підвищення рівня води у Світовому океані, це може становити реальну загрозу для 70% населення світу, що живе в низинних прибережних районах.

Майбутня зміна клімату матиме негативний вплив на сільське господарство в тропічних широтах, тоді як зміни в помірних широтах очікується як позитивний, так і негативний вплив.

У зв'язку з цим до цього питання постійно прикута увага міжнародної спільноти, яка прагне створити ефективний міжнародно-правовий механізм вирішення проблеми зміни клімату.

Потепління нашого часу – це не просто природний процес, воно відбувається вдсятеро швидше, ніж будь-коли раніше. Вчені все частіше використовують термін «кліматична криза», а не «зміна клімату», щоб підкреслити серйозність проблеми та необхідність її вирішення зараз. Щоб подолати кліматичну кризу, нам потрібно досягти вуглецевої нейтральності та адаптації до зміни клімату не раніше 2050 року.

Температурні тренди в тропосфері і стратосфері різні. У тропосфері завдяки доданому теплу, створеному надходженням парникових газів, стає тепліше, а в стратосфері – холодніше. Це відбувається в усьому світі. Однак на регіональному рівні відмінності ще більші.

Зміна температури повітря найбільше виражена на континентах, ніж над океанами, оскільки, завдяки великій теплоємності і перемішуванню води, океани і повітря над ними зазнає менших температурних змін.

Глобальне підвищення температури є найвищим у високих широтах Північної півкулі – на 2°C за Полярним колом. У Південній півкулі, яка в основному зайнята океанами, зміна температури повітря є суттєво меншою (рис. 1).

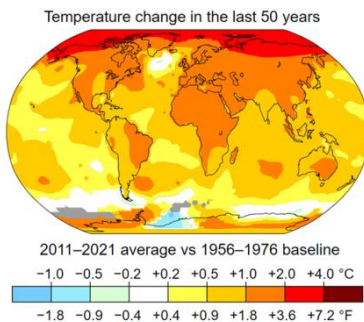

Рис. 1. Зміни температури повітря за останні 50 років [2]

Ступінь і темпи потепління клімату як у Північній, так і в Південній півкулях сильно залежить від широти. Виявлено, що інтенсивність потепління в екваторіальних широтах і тропічних значно нижча, ніж глобальні показники (на $0,4 \pm 0,1$ °C/100 років), у помірних широтах швидкість потепління становить приблизно $0,7 \pm 0,2$ °C/100 років. У високих широтах потепління відбувається найбільш стрімко – зміна температури становить приблизно $2,0 \pm 0,5$ °C/100 років, що в 3,0-3,5 рази вище світового рівня [1].

Додаткове тепло викликає регіональні та сезонні екстремальні температури, зменшує кількість снігу та морського льоду, збільшує кількість сильних опадів, змінює середовища існування рослин і тварин.

Потепління атмосфери змінює розподіл температурних градієнтів між різними регіонами. Це може впливати на силу і напрямок вітрів, розташування систем високого та низького тиску і, як наслідок, зміну атмосферної циркуляції. Атмосферна циркуляція ускладнює, здавалося б, простий механізм широтної зміни клімату. Навіть на одній широті західне та східне узбережжя континенту мають різний клімат через різницю в циркуляції атмосфери й океану. Водночас, зміни циркуляційних процесів на тлі глобального потепління призводять до формування регіональних особливостей зміни температури повітря.

Зокрема, над Атлантичним океаном Північноатлантичне коливання є важливою характеристикою атмосферної циркуляції та визначає зміни метеорологічних умов (наприклад, температури) на значних частинах євроатлантичного регіону. Максимальні температурні аномалії у 2023 році були на 1°C вище норми на більшій частині Європи. Середні річні та сезонні температури в Європі демонструють довготривалу тенденцію до потепління. Протягом наступних 20-40 років очікується, що кількість морозних днів зменшиться на 14-30 днів, а кількість спекотних днів збільшиться на 22-37 днів за той самий період.

Адаптація до зміни клімату з метою мінімізації негативних впливів також має враховувати зональні особливості. В екваторіальних широтах з метою адаптації до високої температури і вологості повітря актуальною є побудова житлових приміщень з урахуванням теплового комфорту.

Для тропічних широт важливим є розвиток систем водопостачання і зберігання води в періоди посухи, боротьба зі збільшенням частоти та інтенсивності тропічних бур, зміна сільськогосподарських практик для адаптації до зміни в умовах вирощування культур. У субтропічних широтах важливими є розвиток системи ірригації для збереження води в сільському господарстві, боротьба зі спекою через використання

енергоефективного обладнання, впровадження агротехнік для вирощування теплолюбних культур.

Помірні широти потребують розробки стратегій адаптації до зміни режиму температур (наприклад, створення «місць охолодження» у сильну спеку), режиму випадіння опадів, а також збільшення частоти небезпечних метеорологічних явищ. Адаптація до нових умов є особливо актуальною для сільського господарства. Для полярних широт важлива адаптація до танення льодовиків під у результаті теплового впливу – будівництво спеціальних стін для захисту від довгострокового підвищення рівня моря.

Список використаних джерел:

1. Звіти МГЕЗК. URL: <https://www.ipcc.ch/> (дата звернення: 01.04.2024).
2. Зміна клімату: Вікіпедія. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Зміна_клімату (дата звернення: 03.04.2024).

Ошурко Максим

Вплив гірничо-добувної промисловості Рівненщини на формування антропогенного рельєфу регіону

*Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя,
м. Ніжин, Україна*

osurko2003@gmail.com

*Науковий керівник – кандидат географічних наук,
доцент Філоненко Ю. М.*

Гірничодобувна промисловість в Рівненській області представлена 76 підприємствами. Вона охоплює видобуток паливно-енергетичних та нерудних корисних копалин. Серед паливних мінеральних ресурсів особливе місце в регіоні посідає торф. Його виробництво в 2021 році становило 252,3 тис. т, що складало 50,9% від державно виробництва [1]. Найбільше підприємство даної галузі ДП «Рівнеторф» [2, с. 145].

Виробництво крихти, гранул та порошку з травертину, екаусину, граніту, порфіру, базальту, пісковіку та іншого каменю в 2021 році на Рівненщині становили 3764,9 тис. т, що складало 22,9% від загальнодержавного виробництва. Піски будівельні, такі як глинисті, каолінові, полешпатові (крім кременистих та металоносних пісків) в Рівненській області в 2021 році – 559,3 тис. т, що становить 2,9% від загального виробництва даної продукції в Україні в цей же рік [1].

Найбільшими підприємствами Рівненщини, які виробляють продукцію непаливного комплексу є: ТзОВ «Вирівський кар'єр», ТзОВ

«Клесівський кар'єр нерудних копалин «Технобуд», ТзОВ «Селищанський гран-кар'єр», ПАТ «Томашгородський щебеневий завод», ПАТ «Івано-Долинський спецкар'єр», ІП «Томашгородський КДЗ», ТОВ «Рокитнівський спецкар'єр» [2, с. 145].

Гірничо-промислові підприємства Рівненської області активно працюють і в процесі своєї діяльності чинять значний вплив на природний рельєф та суттєво змінюють ландшафти.

Флювіальні, еолові та алювіальні піски на території Рівненської області залягають близько до поверхні. Це дає змогу здійснювати їх видобуток кар'єрним способом. На даний час розробляється 8 родовищ пісків. Так, у Сарненському районі поблизу села Карпилівка здійснюється активна розробка еолових пісків (рис. 1). Потужність продуктивного шару піску становить тут 10 м.

Схили піщаних кар'єрів ускладнені численними ерозійними борознами та водоріями. Тут фіксуються ділянки осипання пухкого матеріалу з формуванням осиплих лортківів та конусів.

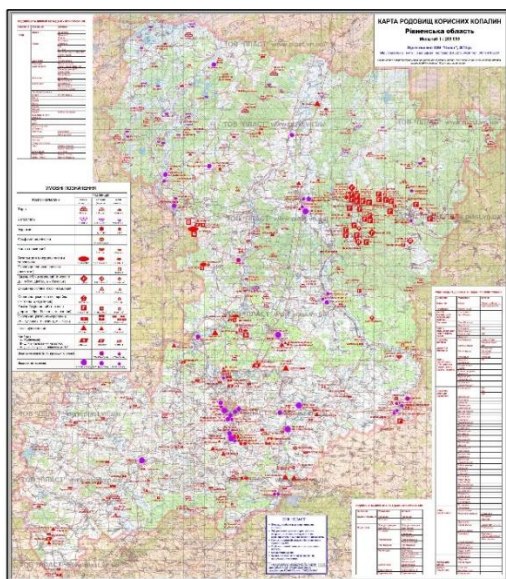

Рис. 1. Карта розташування родовищ корисних копалин Рівненської області [3]

На терасі річки Горинь південніше міста Костопіль розташоване родовище Вельбівневське (рис. 1). Кар'єр, що виник на його місці займає площу понад 200 га. Його глибина перевищує 3 м. Роботи з

рекультивації тут не проводяться. Схили цього кар'єра близькі до прямовисних, а поверхня його дна ускладнена численними дрібними підняттями та улоговинами. Найглибші зниження дна затоплені водою.

У районі міста Дубно кар'єрним способом проводиться видобуток неогенових пісків (рис.1). Довжина кар'єру становить тут 250 м, ширина – понад 100, а глибина до 30 м [4, с. 32].

На Смир-Горинському межиріччі ведеться активний видобуток базальтів. Тут знаходяться Іванчівське, Полицьке, Великоמידське, Костопільське та Рафалівське родовища. Їх загальна площа перевищує 12 га [5, с. 5].

Полицьке родовище розташоване поблизу села Полиці на льодовикових відкладах. Поверхня тут хвиляста, погорбована. Потужність розкривних порід становить 3-5 м. Задіяна у видобутку товща базальтів досягає показника 15 м. Схили кар'єра даного родовища є як прямовисні, так і пологі. На окремих ділянках схилів представлені ерозійні борозни і має місце осипний процес.

Поруч із Полицьким розташоване Рафалівське родовище базальтів. Розміщується воно на схилах володілу (рис. 1). Його площа досягає 3 га, а видобуток базальтів проводиться до глибини 15 м. Тут мають місце мікрообвали та мікроосипи з наявністю біля підніжжя схилів горбів неправильної форми та осипних лотків висотою до 1м.

Поблизу села Велика Мидська на рівнинній території розміщене Великоמידське родовище базальтів (рис. 1). Його площа перевищує 1 га. Глибина видобутку становить тут 10 м.

З Костопільським родовищем базальтів пов'язано виникнення Івано-Долинського та двох Берестовецьких кар'єрів. В Івано-Долинському кар'єрі видобуток проводиться до глибини 10 м. Він займає площу 2 га. Два Берестовецькі кар'єри мають площу понад 80 га, а видобуток базальту тут здійснюється до глибини 17 м (рис. 2).

Рис. 2. Базальтові стовпи Костопільського родовища [7]

Значної трансформації зазнала поверхня області у місці розташування Клесівського кар'єру. Він має глибину до 50м, а по його периметру сформувалися терикони висотою до 10 м (рис. 3).

Рис. 3. Кар'єр на Клесівському родовищі гранітів [7]

Виникнення кар'єрів на у багатьох місцях Рівненщини пов'язано також з видобутком крейди. Найбільшими серед них (площа понад 100 га) є Клеванський та Здолбунівський.

Розміщені по всій території Рівненської області торфові родовища (загалом їх 332, а експлуатується 46) [6] стали причиною появи кар'єрів. Під час їх розробки осушувалася територія, руйнувався первинний рельєф, формувалися виїмки та насипи [5, с. 128].

На жаль, більшість залишених кар'єрів не рекультивуються. Закріплення їх схилів рослинністю відбувається переважно природним шляхом. Через високе залягання ґрунтових вод, такі родовища поступово затоплюються (рис. 4). Крім того, старі (не рекультивовані) кар'єри часто бувають заповнені побутовими відходами.

Слід відзначити також, що до наявних у області кар'єрів ведуть численні ґрунтові дороги, які являють собою чергування рівних та звивистих улоговин і пасм довжиною від кількох сотень м до кількох км і перепадом висот між ними до 0.5 м.

Рис. 4. Затоплені ділянки Костопільського родовища [7]

Досліджуючи вплив гірничо-добувної промисловості на формування антропогенного рельєфу Рівненщини необхідно також враховувати і наслідки промислового та нелегального видобутку бурштину. Він призвів до суттєвої трансформації поверхні на території багатьох територіальних громад Рівненщини. З'явилися глибокі виїмки, поруч з якими виникали накопичення відвалів. На поверхні відвалів, внаслідок розмиву, виникає густа мережа ерозійних борозен і територія тут нагадує «бедленди».

Необхідно відзначити, що із 45 родовищ граніту в Рівненській області розробляється 25. Решта знаходяться у занедбаному стані. Їх дно та схили поступово вкриваються рослинністю.

Висновки: Гірничопромисловий комплекс Рівненської області формує такі антропогенні форми рельєфу, як кар'єри, терикони, відвали, насипи, відкоси, виїмки та ін. На схилах гранітних, базальтових, крейдових, глинистих та піщаних кар'єрів відбуваються обвальні, осипні та зсувні процеси з виникненням біля підніжжя форм рельєфу у вигляді горбів неправильної форми, осипних конусів та шлейфів, а також зсувних терас. Крім того, прямовисні схили піщаних, глинистих та окремих крейдових кар'єрів ускладнені таким формами біогенної рельєфу, як норні гнізда птахів.

Список використаних джерел

1. Державна служба статистики України. URL: https://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2022/pr/ovp/arh_ovp_reg_2022_u.html (дата звернення: 11.01.2024)

2. Доповідь про стан навколишнього природного середовища в Рівненській області у 2021 році. Департамент екології та природних ресурсів Рівненської облдержадміністрації, Рівне, 2022. 230 с.

3. Карта корисних копалин Рівненської області. URL: <https://cutt.ly/wwXW5q9o> (дата звернення: 01.02.2024)

4. Зузук Ф. В., Залеський І.І. Антропогенна трансформація рельєфу в межах Волинської та Рівненської областей. Природа Західного Полісся та прилеглих територій : зб. наук. пр. Луцьк: Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2013. № 10. С. 3-8

5. Кучерук М., Стріха В.А., Маліков В.В. Аналіз та оцінка масштабів розробки покладав торфу рівненської області ДВНЗ «Національний університет водного господарства та природокористування», Рівне, 2016. С. 34-36

6. Лементарчук, Ю. О., Колтун О.В. Антропогенна трансформація рельєфу міста Винники. Наукові записки Сумського державного педагогічного університету ім. А. С. Макаренка. Географічні науки : науковий журнал / МОН України, Сумський держ. пед. ун-т ім. А. С. Макаренка ; Українське географічне товариство, Сумський відділ. Суми: СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2020. Том 2, вип. 1. С. 64-71.

7. Мельничук В., Мельничук Г. Мінерально-сировинна база Рівненської області: стан, проблеми, перспективи. Мінералогічний збірник. 2017. № 67. Випуск 2. С. 91-102

8. Столярчук А.М. Ресурсний потенціал Рівненської області як невід'ємна частина сировинної безпеки держави. Національний університет водного господарства та природокористування, Вип. 3 (5) Рівне, 2015. С. 30.

Романенко Вікторія

Сучасні зміни клімату на території України: динаміка та географічні особливості

*Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя,
м. Ніжин, Україна*

romanenko290703@gmail.com

*Науковий керівник – кандидат географічних наук,
доцент Остапчук В. В.*

Актуальність. В усьому світі спостерігаються зростання середніх температур повітря, зміни в характері випадіння опадів, підвищення рівня моря, трансформація екстремальних погодних явищ, таких як урагани та посухи, все це є наслідком глобальної зміни клімату. Не оминули вони і території України. Дослідження сучасних змін клімату на території України має важливе значення для розробки стратегії зі зменшення антропогенного тиску на природу, а також для створення

планів з адаптації до вже існуючих кліматичних змін та тих, що можуть бути в майбутньому.

Метою дослідження є ґрунтовне вивчення динаміки кліматичних показників та виявлення географічних відмінностей кліматичних змін на території України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Для проведення обґрунтованого дослідження сучасних змін клімату на території України вкрай важливо використовувати багаторічні статистичні дані про елементи погоди. З цією метою були використані дані метеорологічних спостережень зі звітів Центральної геофізичної обсерваторії імені Бориса Серезневського [5] та Українського гідрометеорологічного центру [3]. Джерельною базою дослідження стали напрацювання таких авторів, як Кульбіда М.І., Прокопенко А.Л. [1], Галік О.І., Басюк Т.О. [2], Іванюта С.П. [4], Маринич О. М., Шищенко П.Г. [6], Остапчук В.В. [7]. В результаті аналізу наукових джерел був зібраний теоретичний і фактичний матеріал, що дозволило скласти цілісну картину динаміки та географії проявів сучасних змін клімату на території України.

Постановка завдань. Для проведення дослідження та досягнення поставленої мети сформовані наступні завдання: 1) розглянути багаторічну динаміку температурних показників на території України; 2) охарактеризувати сезонні особливості зміни клімату; 3) проаналізувати географічні відмінності зміни кліматичних показників в Україні.

Виклад основного матеріалу. Зміни клімату – це довготривалий процес, котрий можливо якісно висвітлити лише проаналізувавши значні проміжки часу. Середня річна температура повітря протягом 1961-2023 років була зібрана Центральною геофізичною обсерваторією імені Бориса Серезневського [5].

Згідно даних обсерваторії, середнє значення температури повітря протягом 1961-1990 років складало $+8,7^{\circ}\text{C}$, а максимальне $+9,6^{\circ}\text{C}$ (1966, 1975 та 1989 роки). Тоді як протягом 1991-2023 років середнє значення середньорічної температури повітря становило $+9,3^{\circ}\text{C}$, максимальне $+10,6^{\circ}\text{C}$, що було зафіксовано в 2010 році. Тобто, протягом досліджуваного періоду підвищення середньорічної температури повітря на території України склало $1,1^{\circ}\text{C}$. Зростання максимальної температури повітря становило $1,0^{\circ}\text{C}$. З охарактеризованих температурних показників можна зробити висновок про потепління клімату України.

За сезонами року найбільших кліматичних трансформацій зазнав літній період. Так, порівнюючи значення періодів 1961-1990 та 1991-2023 років, отримуємо підвищення середньої багаторічної температури повітря на $1,4^{\circ}\text{C}$; сумарна річна кількість опадів пересічно зменшилася на 26,1 мм [3]. Зимовий період на території України став теплішим на

1,2⁰С, а кількість опадів зменшилася на 12,6 мм [2, с. 65]. Весняний та осінній сезони характеризувалися зростанням середньої багаторічної температури повітря на 0,4⁰С та 0,6⁰С відповідно, середня річна кількість опадів скоротилася на 13,8 мм та 7,3 мм відповідно. Аналіз кліматичних показників за сезонами року демонструє загальне підвищення середньої річної температури повітря поряд зі скороченням сумарної кількості опадів. Така тенденція найбільше проявляється влітку, але при цьому є характерною для всіх сезонів року [4, с. 55].

Географічний розподіл середньорічної температури повітря протягом 1961-1990 років був наступний, на півночі та заході країни проходила ізотерма +7,0⁰С, на сході та центрі +8,0⁰С, на півдні +9,5⁰С. Протягом 1991-2023 років відбулося підвищення температури повітря порівняно з попереднім періодом, а саме пересічно на 0,5⁰С по всій території, крім заходу, де воно становило 1,0⁰С. Отже, в географічному відношенні найбільших температурних змін зазнав захід України (рис.1).

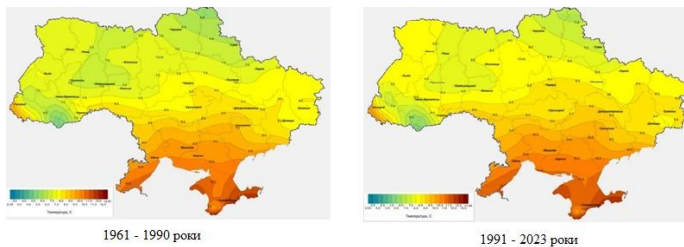

Рис. 1. Географічний розподіл середньорічної температури повітря по території України протягом 1961-1990 та 1991-2023 років, ⁰С [3, с. 9]

Середньомісячна кількість опадів протягом 1961-1990 років у середньому становила: на півночі та заході 55 мм, на сході та центрі 45 мм, на півдні 40 мм. Протягом періоду 1991-2023 років відбулося скорочення середньомісячної кількості опадів на півночі та заході на 5,0 мм, решта території мала те ж саме зволоження (рис. 2).

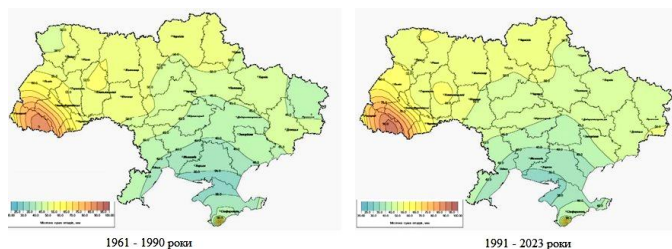

Рис. 2. Географічний розподіл середньомісячної кількості опадів по території України протягом 1961-1990 і 1991-2023 років, мм [3, с. 12]

З рис. 1 та рис. 2 видно, що найбільших кліматичних змін зазнав захід держави, де поряд з підвищенням середньорічної температури повітря на $1,0^{\circ}\text{C}$ спостерігається зниження середньомісячної кількості опадів на 5,0 мм. Зменшення зволоження також притаманне для півночі країни. Але кліматичних змін зазнала вся територія України.

Причиною таких трансформацій є глобальна зміна клімату, яка виникла внаслідок поєднання природних циклів Землі та антропогенного навантаження, а саме значного викиду парникових газів, що підвищують температуру атмосфери [1, с. 34]. Додаткове тепло у кліматичній системі зумовлює зміни баричного поля та циркуляції атмосфери. Для території України є суттєвим зміщення баричних центрів на схід протягом ХХ століття. Це спричинило послаблення Сибірського максимуму, а тому клімат України став теплішим [7, с. 55]. Водночас, вплив Азорського максимуму й Ісландського мінімуму посилюється. На заході зменшилася хмарність, що проявляється у більш значних (порівняно з іншими регіонами) змінах кліматичних показників саме в цьому регіоні, хоч і має свій прояв по всій території держави [8, с. 63].

Висновки. Глобальна зміна клімату помітно трансформувала кліматичні умови України. Спостерігається підвищення середньорічної температури повітря на $1,1^{\circ}\text{C}$, а максимальної на $1,0^{\circ}\text{C}$. Значно теплішим та посушливішим став літній період, але кліматичних змін зазнали всі періоди року. По території України зміни клімату найбільш суттєво проявляються на заході держави, що пояснюється зміщенням баричних центрів на схід, зниженням хмарності і як результат підвищенням температури та зменшенням кількості опадів. Але кліматичні зміни більшою чи меншою мірою мають свої прояви по всій території України.

Список використаних джерел

1. Атлас «Агрокліматичні ресурси України» / за редакцією Т.І.Адаменко, М.І.Кульбіді, А.Л.Прокопенка. Київ, 2016. 113 с.

2. Галік О.І., Басюк Т.О. Методичні вказівки «Довідникові дані з клімату України» для виконання практичних, розрахунково-графічних, курсових робіт, дипломних проектів і магістерських робіт студентами природничих напрямів підготовки та спеціальностей НУВГП денної та заочної форм навчання. Рівне: НУВГП, 2014. 158 с.

3. Звіт про науково-дослідну роботу. Розроблення деталізованих карт майбутніх кліматичних умов для території України за різними сценаріями зміни клімату з використанням геоінформаційних систем. Український гідрометеорологічний центр. Київ, 2013. 71 с.

4. Зміна клімату: наслідки та заходи адаптації: аналіт. доповідь / за ред. С. П. Іванюти. К.: НІСД, 2020. 110 с.

5. Кліматичні дані по Україні. Центральна геофізична обсерваторія імені Бориса Срезневського Державної служби України з надзвичайних ситуацій. URL: <http://cgo-sreznevskiy.kyiv.ua/uk/diialnist/klimatolohichna/klimatychni-danni-po-ukraini> (дата звернення: 12.03.2024)

6. Маринич О. М., Шищенко П. Г. Фізична географія України: підручник. 3-тє вид. Київ : Знання, 2006. 511 с.

7. Остапчук В. Сучасні особливості циркуляційних умов формування термічного режиму на території України. Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Сер. Географія. Тернопіль : ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2018. № 2 (Вип. 45). С. 54-61

8. С.В. Краковська, Л.В. Паламарчук, А.К. Білозерова, Т.М. Шпиталь. Загальна хмарність в Україні до середини ХХІ ст. за даними ансамблю регіональних кліматичних моделей. Київ, 2017. 66 с.

Перевера Валентин

Природні умови території Чернігівщини, як важливі чинники формування антропогенної морфоскульптури регіону

*Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя,
м. Ніжин, Україна*

valp3r.off@gmail.com

*Науковий керівник – кандидат географічних наук, доцент
Філоненко Ю. М.*

Актуальність. Внаслідок господарської діяльності людини поверхня нашої планети зазнала сильних змін. Величезні кар'єри та підземні порожнини, греблі та водосховища; висотні будівлі сучасних поселень, їх промислові зони і транспортні комунікації радикально змінили

ландшафт. Більшість цих вражаючих перетворень припала на XX століття, проте людина змінює характер земної поверхні з моменту своєї появи як біологічного виду. Протягом історії взаємодії людини з природними формами рельєфу і ландшафтними системами були створені різні антропогенні форми рельєфу і глибоко перетворені практично всі компоненти ландшафту. Крім того, діяльність людини значно активізувала розвиток деяких природних геоморфологічних процесів і спричинила появу нових типів природно-антропогенних і техногенних форм рельєфу. Суттєвий вплив на формування антропогенної морфоскульптури планети загалом і Чернігівщини зокрема мають також особливості природних умов, тому їх вивчення є важливим та актуальним для розуміння процесів антропогенного рельєфоутворення.

Метою дослідження є детальне вивчення впливу природних умов Чернігівської області на формування в її межах антропогенної морфоскульптури.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням особливостей антропогенної морфоскульптури займалися О. Адаменко [1], Б. Вахрушев [2], О. Комлев [2], І. Ковальчук [1, 2, 4, 5], Р. Волчанський [3], В. Гуцуляк [4], Г. Денисик [5], О. Колтун [6, 7, 8], М. Куніцина [9], Н. Максименко [10], Г. Рудько [1], Ю. Філоненко [11]. Опрацювання їх наукового доробку дозволило сформулювати уявлення про антропогенний рельєф, визначити його головні характеристики та причини утворення.

Постановка завдань. Головними завданнями дослідження впливу природних умов Чернігівської області на формування антропогенної морфоскульптури є: 1) визначити поняття «антропогенна морфоскульптура»; 2) охарактеризувати природні умови Чернігівської області; 3) продемонструвати вплив природних умов Чернігівщини на формування антропогенних форм рельєфу.

Виклад основного матеріалу. Природні умови Чернігівської області сприятливі активному заселенню цього регіону нашої держави людиною і веденню активної господарської діяльності у його межах. Це знайшло своє відображення у численних формах антропогенного рельєфу різного розміру та походження.

Так, рівнинний рельєф поверхні, особливості кліматичних умов, наявність водних об'єктів, характер ґрунтового покриву та рослинності дали можливість нашим предкам заснувати велику кількість поселень різного розміру і сформувати на значних ділянках території області селитебні ландшафти. В їх межах характер поверхні визначається нині наявністю рельєфоїдів. Вони є додатними та від'ємними.

До перших належать житлові квартали та окремі будинки; господарські будівлі; будівлі навчальних закладів, культури та спорту;

території промислових і комунальних підприємства; культові об'єкти; лінії поверхневих комунікацій; давні оборонні споруди; насипи; відвали тощо.

Від'ємними рельєфоїдами у межах селитебних ландшафтів є сховища, мережа підземних комунікацій, підземні гаражі, льохи, канали, кювети тощо.

Особливості геотектонічної будови, рельєфу та наявність певних видів корисних копалин стали причиною появи численних кар'єрів, виїмок, ям, колодязів, відвалів, сведловин, улоговин та інших форм рельєфу, які належать до антропогенної морфоскульптури. Деякі кар'єри мають глибину десятки метрів, а їх площа може досягати 2000 м². Такими є, наприклад, кар'єри на Папернянському та Грибово-Руднянське родовищах піску у Чернігівському районі, а також Путивському родовищі крейди у Новгород-Сіверському районі.

Необхідно відзначити, що поява і експлуатація кар'єрів спровокувала розвиток гравітаційних та флювіальних процесів. На їхніх схилах спостерігаються зсуви (досить часто східчасті), ерозійні борозни та вимоїни (водорії), осиплі лотки з конусами осипів. Останні іноді формують осипні шлейфи довжиною десятки метрів.

Густа мережа річок, наявність озер та боліт зумовили спрямування людиною зусиль на створення необхідних комунікацій та захисних споруд, які б забезпечували безпечне життя і господарську діяльність. Внаслідок цього виникли такі форми антропогенної морфоскульптури, як мости, водозахисні дамби, трубні мостові переходи, насипи, рови, кювети, шлюзи, мережі меліоративних каналів тощо.

Останні представлені на Чернігівщині густою мережею вузьких западин довжиною в кілька сотень км. Їх середня глибина становить близько 2 м, а ширина коливається від 4 до 9 м. У багатьох місцях канали нині перекриті вузькими ґрунтовими греблями (3-5 м шириною), які призначені для утримання відтоку води. В окремих місцях схили каналів ускладнені ерозійними борознами та наявністю обсипного процесу.

На території області з метою регулювання стоку води та риборозведення було також створено десятки загатних та викопаних ставків. Поруч з останнім часто розташовуються відвали ґрунту неправильної форми висотою близько двох метрів.

Наявність великих площ із лісовою рослинністю створила передумови для виникнення біогенно-антропогенних форм рельєфу. Досить значна їх кількість спостерігається на ділянках лісозаготівель. За розміром ї доцільно відносити до нано- та мікроформ рельєфу.

Ґрунтовий покрив Чернігівської області сприяв активному веденню сільськогосподарської діяльності з моменту заселення та освоєння території нашими предками.

Нині сільськогосподарські угіддя являють собою великі площі з чергуванням невисоких пасм (до 0.2 м) і приблизно такої ж глибини улоговин значної довжини (від кількох сотень м, до кількох км). Необхідно відзначити, що період існування таких форм рельєфу часто обмежений одним роком.

Давні та сучасні мілітарні (белігеративні) форми рельєфу, а також штучні форми рельєфу збудовані за потреб туризму та рекреації зведені на Чернігівщині з урахуванням особливостей характеру поверхні, наявності водних об'єктів, особливостей ґрунтового та рослинного покриву регіону.

Висновки. Природні умови Чернігівської області є сприятливими для формування антропогенної морфоскульптури. Особливості геологічної будови та наявність покладів корисних копалин зумовили виникнення свердловин і кар'єрів. Водні об'єкти області та їх режим стали причиною будівництва дамб, мостів, каналів, насипів тощо. Сприятливий клімат та багата рослинність призвели до виникнення селитебного рельєфу. Ґрунтовий покрив Чернігівщини сприяє активному веденню сільськогосподарської діяльності й утворенню дрібних улоговин западин та пасм. Крім того, внаслідок інженерно-будівельної, гірничодобувної та сільськогосподарської діяльності людини можливе посилення ерозії та зсувних процесів.

Список використаних джерел

1. Адаменко О. М., Рудько Г. І., Ковальчук І. П. Екологічна геоморфологія: підручник. Івано-Франківськ: Факел, 2000. 411 с
2. Вахрушев Б. О., Ковальчук І. П., Комлев О. О. [та ін.] Рельєф України: навчальний посібник для вузів; за ред. В. В. Стецюка. К.: Видавничий дім «Слово», 2010. 688 с.
3. Волчанський Р.В., Ковальчук І.П. Актуальні напрями вивчення техногенного рельєфу і процесів. Геоморфологія в Україні: новітні напрями і завдання. К., 1999. С. 41-43.
4. Гуцуляк В. М. Ландшафтна екологія: підручник / В. М. Гуцуляк, Н.В. Максименко, Т.В. Дудар. Чернівці: Чернівецький нац. ун-т ім. Ю.Федьковича, 2017. 248 с.
5. Денисик Г. І. Антропогенні ландшафти правобережної України. Вінниця, Арбат, 1998. 289 с.
6. Ковальчук І.П., Колтун О.В. Антропогенна геоморфологія. Навчальний посібник. Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2012. 193 с.
7. Ковальчук І.П., Колтун О.В. Передумови виникнення антропогенної геоморфології // Природа Західного Полісся та прилеглих територій : зб. наук. праць / Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки; за заг. ред. Ф. В. Зузука. Луцьк, 2011. № 8. С. 3-7.

8. Колтун О.В. Вивчення антропогенного впливу на рельєф в Україні у другій половині ХХ століття. Антропогенні географія і ландшафтознавство в ХХ і ХХІ століттях: збірник наукових праць. Вінниця: Гіпаніс, 2003. С. 192-199.

9. Куніцина М.Г. Селитебні ландшафти. Вінниця: «Видавництво Теза», 2000. 179 с.

10. Максименко Н. В. Ландшафтне планування як засіб екологічного впорядкування території. Проблеми безперервної географічної освіти і картографії : збірник наукових праць. Х., 2012. Вип. 16. С. 65-68.

11. Філоненко Ю.М. Геоморфологія: навчальний посібник для студентів природничо-географічного факультету. Ніжин: НДУ імені М. Гоголя, 2015. 213 с.

Саламаха Олена

Антропогенні зміни ґрунтів та їхні чинники

Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя

м. Ніжин, Україна

Lena.sa@ukr.net

Науковий керівник – доцент Барановська О. В.

Ґрунт – це родючий шар земної поверхні, що складається з різноманітних мінеральних частинок, органічних решток, води, повітря та організмів. Він є важливою частиною біосфери, саме завдяки йому рослини отримують необхідні поживні речовини, він є середовищем для різноманітних мікроорганізмів, які здійснюють біологічні процеси, котрі необхідні для підтримання стабільності екосистем на планеті Земля. Антропогенний вплив на ґрунт часто носить негативний характер. Внаслідок нераціонального землеробства порушується їхній природний баланс, змінюється склад та структура, що призводить до зниження родючості. Для зменшення антропогенного тиску на ґрунти є надзвичайно важливим дослідження змін, що виникають внаслідок людської діяльності.

Під час дослідження використовувалися напрацювання науковців: Позняка С. П., Телегуз О. Г., Подзерей Р. В., а також дані Державної служби статистики України.

Види антропогенного впливу на ґрунт можуть бути дуже різноманітні, їх можна класифікувати за характером діяльності людини, співвідношенням з природними процесами, тривалістю, інтенсивністю.

Під характером діяльності людини слід розуміти те, що різні господарські роботи (сільськогосподарські, лісогосподарські, промислові,

будівельні, транспортні, рекреаційні) по-різному трансформують ґрунти. Так, під час видобутку нафти, сира нафта забруднює простір навколо свердловини, таким чином в ґрунт потрапляють не типові хімічні сполуки. Проведення осушення земель призводить до значної їх дегідратації, тоді як штучне зрошення навпаки веде до перезволоження та вторинного засолення.

Антропогенні зміни можуть бути і аналогічними до природних. Наприклад, насадження лісу є подібним до природного відновлення лісових масивів. У такому разі можна було б сказати, що така діяльність не є шкідливою для ґрунту. Але поряд з цим слід відмітити, що подібна практика не трансформує ґрунт, якщо лісова рослинність є типовою для цієї території. Подібно і з зрошенням, що фактично аналогічне до природного випадіння опадів.

За тривалістю антропогенні впливи на ґрунти можна поділити на довготривалі, циклічні, постійні, тимчасові. Чим довший вплив на ґрунт, тим він піддаватиметься більшій трансформації, а тому і відновлення його буде ускладнене. До довготривалих можна віднести будівництво промислових, транспортних чи військових об'єктів та їх функціонування. Натомість тимчасові впливи, котрі не мають тенденції до повторення чинять не такий сильний тиск.

Але крім тривалості важливо зважати на інтенсивність процесу, виділяють сильну, слабку, помірну. Чим активніші господарські роботи проводяться, тим більша ймовірність, що навіть за короткотривалого впливу ґрунт буде дуже зміненим.

Наслідками антропогенного впливу на ґрунти є їх деградація, підвищення ерозії, зниження продуктивності, накопичення токсичних речовин, поховання родючого шару під відвалами гірських порід чи під сміттєзвалищами. [2]

Наприклад, в Україні 32,7 млн га це рілля, рівень розораності становить 54,0%. Внаслідок нераціонального використання земельних ресурсів близько 10 млн га ґрунтів є деградованими, з них 1,1 млн га підлягають консервації, 315,6 тис. га малопродуктивні, 143,4 тис. га потребують рекультивзації. Найвища частка втрати гумусу притаманна для лісостепової зони, а саме 22%, степ – 20%, Полісся – 19%. На прикладі України стає помітним, що нераціональне ведення сільськогосподарської діяльності призводить до деградації ґрунтів, втрати їхньої родючості. [1]

Відновлення ґрунтів можливе за застосування технологій «зеленого» землеробства, тобто зменшення внесення різноманітних хімікатів. Запровадження сівозмін на сільськогосподарських угіддях, вдосконалення техніки обробітку ґрунту, припинення зрошення для усунення вторинного засолення. Важливим є відновлення природних

біоценозів, що в перспективі дозволить відновити ґрунтовий покрив зруйнований людською діяльністю.

Внаслідок господарської діяльності людини ґрунти піддаються змінам, деградують. У них накопичуються не типові хімічні компоненти, змінюється структура, втрачається родючість, поширюються ерозійні процеси. Чим більша експлуатація ґрунтів, тим більше негативних проявів спостерігається. Для усунення негативних наслідків необхідний комплекс заходів з рекультивації ґрунтів [3].

Список використаних джерел:

1. Державна служба статистики України. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/> Дата звернення 04.04.2024
2. Позняк С.П., Телегуз О.Г. Антропогенні ґрунти: Навчальний посібник. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2021. 200 с. URL: https://geography.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2021/05/Pozniak-Telehuz-Antropohenni-grunty_book.pdf. Дата звернення 29.03.2024
3. Подзереї Р.В. Антропогенні ґрунторуйнівні процеси, їх причини та наслідки. URL: <https://dspace.udpu.edu.ua/bitstream/6789/6347/1/%D0%9F%D0%BE%D0%B4%D0%B7%D0%B5%D1%80%D0%B5%D0%B9%20%D0%A0.%D0%92..pdf>. Дата звернення 04.04.2024

Чаус Єгор

Природно-заповідний фонд Чернігівської області: оцінка стану та роль заповідних територій у збереженні

Національний університет «Чернігівський колегіум»

імені Т. Г. Шевченка,

м. Чернігів, Україна

questionsspan@gmail.com

Науковий керівник – к.геогр.н., доцент кафедри екології,

географії та природоохористування

Пархоменко О. Г.

Чернігівська область відзначається своєю природною різноманітністю та унікальними екосистемами. Заповідні території є важливими елементами системи охорони природи, спрямованої на збереження біорізноманіття та природних ресурсів. Вони відіграють критичну роль у підтримці екологічної стійкості, вирішенні проблем забруднення довкілля та збереженні унікальних природних комплексів.

За кількістю заповідних об'єктів наша область є лідером в Україні. На території Чернігівської області функціонує 662 об'єкти та території природно-заповідного фонду загальною площею 260,7 тис. га, що

становить 7,81% площі області. За два останні роки площа природно-заповідних територій збільшилась на 7,188 тис. га [1].

Розвиток природно-заповідної справи є одним з провідних напрямів екологічної стратегії області. В результаті реалізації державної політики у галузі розвитку заповідної справи площа заповідних територій Чернігівської області постійно збільшується [1]. Остання зміна відбулась в вересні 2023 року коли два об'єкти природно-заповідного фонду Чернігівської області змінили свої межі, в результаті чого заповідна мережа області збільшилась на 24,6 гектари [3].

Лише заповідні території здатні забезпечити екологічну рівновагу, тобто компенсувати перетворення природних комплексів людиною, зберегти принаймні частину дикої природи такою, якою вона є насправді. Заповідання цінних природних територій – це свідчення нашого піклування про майбутні покоління [1].

Природно-заповідний фонд області складають 8 категорій об'єктів (див. рис. 1):

1. Націоанльні природні парки
2. Регіональні ландшафтні парки
3. Заповідні урочища
4. Заказники
5. Пам'ятки природи
6. Дендрологічні парки
7. Зоологічні парки
8. Парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва

Заповідні території відіграють важливу роль в збереженні біорізноманіття і природних природних ресурсів Чернігівщини. Згідно з положенням про службу державної охорони, на прикладі Мезинського національного природного парку, служба держохорони НПП діє відповідно до покладених на неї завдань, а саме:

1. Здійснює охорону природного комплексу Національного природного парку;
2. Здійснює охорону диких тварин і місць їх перебування в межах території НПП;
3. Забезпечує порядок використання природних ресурсів; забезпечує додержання вимог щодо Відвідування території; попереджує пошкодження лісових насаджень внаслідок незаконних рубок;
4. Здійснює заходи щодо запобіганню виникненню, поширенню пожеж, інших надзвичайних ситуацій та їх ліквідації;
5. Інформує відповідні державні органи про надзвичайні ситуації; забезпечує реалізацію заходів з профілактики природних комплексів від шкідників і хвороб в межах території;

6. Підтримує в належному стані межові та охоронні інформаційні аншлаги, кварталні та ділянкові стовпи, а також протипожежні споруди [4].

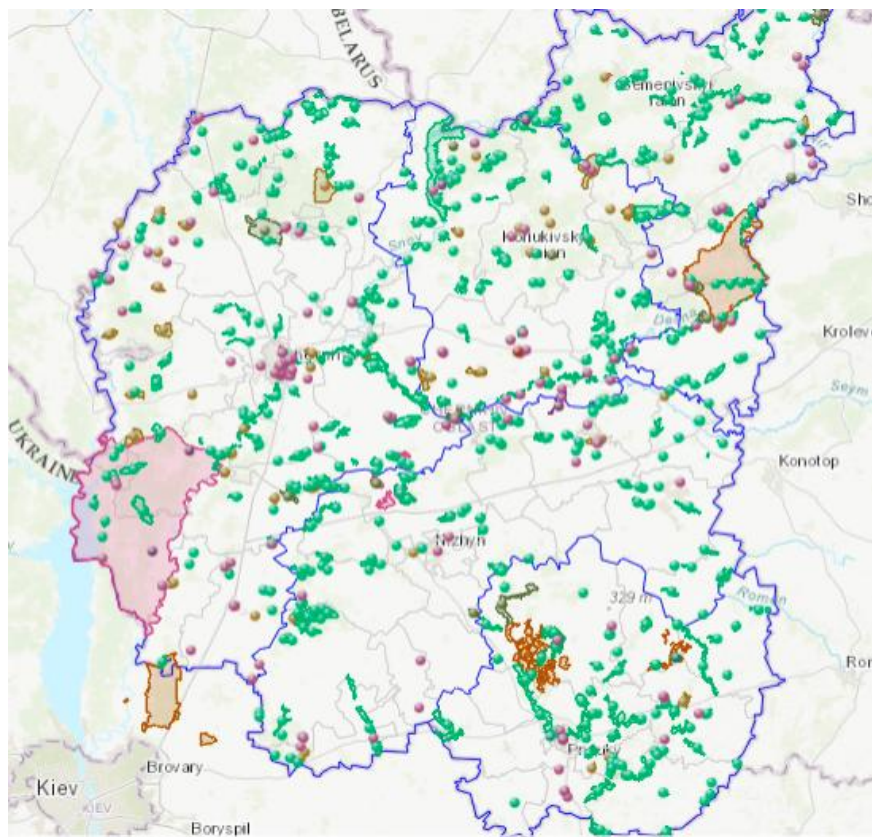

Рис. 1. Природно-заповідний фонд Чернігівської області в розрізі територіальних громад [2]

Список використаних джерел

1. Природно-заповідний фонд Чернігівської області / Чернігівська обласна державна адміністрація – Чернігів, 2016. С. 5.
2. Природно-заповідний фонд Чернігівської області в розрізі територіальних громад / Природно-заповідний фонд України. URL: <https://pzf.land.kiev.ua/pzf-obl-25.html>

3. Природно-заповідний фонд Чернігівської області. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Природно-заповідний_фонд_Чернігівської_області#:~:text=На%20території%20Чернігівської%20області%20функціонує,територій%20збільшилась%20на%207%2C188%20тис.

4. Положення про службу державної охорони Мезинського національного природного парку. URL: <https://mezinpark.com.ua/-diyalnist/ohorona/>

Суспільна географія

Суспільна географія

Козловець Дмитро

**Теоретико-методичні аспекти дослідження
міграційних настроїв молоді**

*Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя,
м. Ніжин, Україна*

dima88668@gmail.com

Науковий керівник – професор. Барановський М.О.

Міграція – це процес переміщення людей з одного місця проживання, регіону, країни або континенту в інший. Цей процес може бути тимчасовим або постійним, добровільним або примусовим і мати різні причини, такі як економічні, соціальні, політичні або екологічні [1, с. 23].

Для України після початку повномасштабної війни питання міграції стоїть особливо гостро. Причиною тому є виїзд значної частини населення за кордон та збільшення кількості внутрішньо переміщених осіб. У зв'язку з цим виникають нові проблеми на шляху розвитку українського суспільства. Особливо важливим у дослідженні питання міграції є приділити достатню увагу молодому населенню. Адже, виїзд молоді, може в подальшому поглибити демографічну кризу, призвести до зменшення чисельності робочої сили в країні чи регіоні, що в майбутньому негативно позначиться на розвитку економіки.

Міграційні настрої – це комплекс почуттів, думок, уявлень та мотивів, які впливають на рішення осіб щодо переїзду або переміщення з одного місця проживання в інше. Вони можуть бути викликані різноманітними факторами, такими як економічні можливості, політична ситуація, пошук кращих умов життя, сприйняття загроз для безпеки чи навіть культурні звичаї [2, с. 54].

Вивчення міграційних настроїв молоді важливе з кількох причин:

1. Розуміння того, що спонукає осіб мігрувати, є ключовим для розробки ефективних політичних стратегій управління міграцією. Це дозволяє приймати обґрунтовані рішення та впливати на міграційні потоки.

2. Аналіз міграційних настроїв молоді допомагає передбачати майбутні напрямки міграції, що є важливим для розвитку стратегій у сферах соціальної, економічної та політичної діяльності країн [4, с. 29].

3. Сприяє формуванню політик та програм, спрямованих на задоволення потреб мігрантів. Це включає в себе процес їх інтеграції у нове суспільство та забезпечення доступу до освіти, медичної допомоги та інших соціальних послуг.

4. Дослідження міграційних настроїв молоді є важливим для міжнародного співробітництва у вирішенні глобальних проблем,

пов'язаних з міграцією. Це охоплює боротьбу з незаконною міграцією, допомогу біженцям та людям, що шукають притулок, та здійснення спільних заходів для вирішення цих проблем [3, с. 25].

Алгоритм дослідження міграційних настроїв молоді складається з трьох взаємопов'язаних етапів:

I етап – теоретико-концептуальний. Він полягає у аналізі наукових напрацювань з використанням літературного, аналізу та синтезу наукових методів дослідження, що дає змогу сформулювати термінологію та цілісне розуміння міграційних настроїв молоді. Вивчення праць дозволяє зрозуміти стимули міграційної поведінки, виникнення міграційного настановлення, міграційної готовності та потреби. Що все разом і утворюють міграційні настрої молоді, тобто їх бажання вдатися до міграції і здійснення підготовчих заходів [2, с. 26].

Крім того, важливим є аналіз міграційних теорій та концепцій, таких як: неокласична мікроекономічна концепція авторства А. Маршалла; просторової самоорганізації І. Прибіткової; нової економічної трудової міграції О. Старком, П. Арнольдсом, Е. Тейлором [6, с. 104]; теорія соціального капіталу Шульц Т, Гансен А., Міцнер Дж. [5, с. 120]; концепція міграційних мереж Тайлора Е., Массея Д.; теорія сукупної причинної зумовленості Массея Д [7, с. 384].

II етап – аналітико-синтетичний. На даному етапі важливо здійснити практичне дослідження міграційних настроїв молоді. Для цього добре підходить метод онлайн-опитування, де є змога з'ясувати ставлення респондентів до того, що багато молоді прагне виїхати за кордон, плани респондентів про виїзд за кордон, здійснення підготовчих заходів, вибір молоді місця для майбутнього проживання, причини, на думку респондентів, що спонукають молоде населення до виїзду тощо. Завдяки використанню аналітичного, статистичного, математичного та графічного методів наукового дослідження можливо, на основі онлайн-опитування, здійснити різнобічне дослідження міграційних настроїв молодого населення.

III етап – конструктивний. На основі дослідження проведеного на попередньому етапі є можливість з'ясувати загальні тренди міграції молодого населення, визначити чим зумовлені міграційні настрої, охарактеризувати ризики міграційної активності молодого населення, запропонувати заходи їх регулювання.

Дослідження міграційних настроїв молоді є важливим, адже дозволить визначити особливості та спрямованість ймовірної міграції молодого населення. Окрім цього, воно дає змогу з'ясувати причини й мотиви виїзду молодого населення, визначити шляхи запобігати негативному сальдо міграції. Результати цього дослідження можуть використовуватися органами влади під час розроблення стратегій і планів, заходів міграційної політики.

Список використаних джерел:

1. Весельська Л.А. Поняття міграція та міграційни процес у сучасних наукових концепціях. Київ: Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Державне управління. Том 29 (68), №1, 2018. С. 8-11.
2. Герасимчук А.А., Палеха Ю.І., Шиян О.М. Міграційна поведінка та її мотивація. Київ: Видавництво Європейського університету, 2004. 246 с.
3. Євтух В.Б., Трощицький В.П., Галушко К.Ю. Етносоціологія: терміни та поняття: навч. Посіб Київ: Фенікс, 2003. 280 с.
4. Історія економічних учень: Підручник / за ред. В.Д. Базилевича. Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. 9-те вид., доповн. К.: Знання, 2014. 710 с.
5. Слюсаревський М.М., Блинова О.Є. Психологія міграції: навчальний посібник. Національна академія педагогічних наук України. Інститут соціальної та політичної психології. Кропивницький: ТОВ «Імекс ЛТД», 2013. 244 с.
6. Прибиткова І.М. Зміни в поселенській структурі населення України та тенденції міграції. Українське суспільство. 20 років незалежності. Соціальний моніторинг. Том 1. Київ, 2011. С. 102-114.
7. Massey D. Economic development and international migration in comparative perspective. Population and development review. Vol. 14. №3, 1988. P. 383-409.

Рекреація та туризм

Проблематика створення нових об'єстів ПЗФ Ніжинського району

*Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя,
м. Ніжин, Україна*

123romchik@gmail.com

Науковий керівник – доцент Барановська О. В.

Ніжинський район у сучасних межах був утворений під час адміністративно-територіальної реформи в Україні в 2020 році. До його складу входять 17 територіальних громад. Раніше територія району входила до складу ліквідованих в той же час Ніжинського, Бахмацького, Бобровицького, Носівського районів та міста обласного підпорядкування Ніжин.

На квітень 2024 р. до складу об'єстів ПЗФ Ніжинського району входять: Регіональний ландшафтний парк «Ніжинський», 8 заповідних урочищ, 2 заказники загальнодержавного значення, 99 заказників місцевого значення, 1 пам'ятка природи загальнодержавного значення «Озеро Трубин», 5 парків-пам'яток садово-паркового мистецтва місцевого значення, 16 пам'яток природи місцевого значення

Нові території ПЗФ створюють з метою охорони згідно зі статтями 51-53 Закону України «Про природно-заповідний фонд України», створити заповідний об'єкт неможливо, не отримавши попереднього погодження землекористувача. Але це просте завдання суттєво ускладнюється (в більшості випадків – унеможлиблюється) передбаченою у законодавстві процедурою. При цьому створювати ПЗФ просто там, де проти цього не будуть заперечувати землекористувачі, є неефективно. Біорізноманіття потребує особливої охорони саме там, де природним чином збережені важливі екосистеми та популяції рідкісних видів. Якщо цінні природні території не отримують охоронного статусу, проявляють себе такі негативні наслідки:

- втрата природних екосистем на цінних природних територіях, які не отримують своєчасно статус ПЗФ, а також унікальних, ендемічних видів, призводить до безповоротної втрати біорізноманіття на глобальному рівні;

- неспроможність України забезпечити охорону природи відповідно до вимог міжнародних угод та директив ЄС, впровадження яких відбувається згідно з вимогами Угоди про асоціацію України з ЄС – поганий індикатор для України на шляху євроінтеграції. ПЗФ є єдиним працюючим (хоча й не в повній мірі) механізмом охорони природних територій в Україні, тому виконання всіх угод, як і імплементація законодавства ЄС, відбувається на основі ПЗФ. Якщо (на даний

момент) в місцях поширення видів та оселищ, що охороняються на міжнародному рівні, не відбувається створення ПЗФ, це призводить до невиконання в Україні міжнародних угод з охорони біорізноманіття;

- втрата невідновних природних та рекреаційних ресурсів для населення: джерел чистої питної води; рекреаційно-привабливих місць та ресурсів, необхідних для оздоровлення; ґрунтів тощо;

- необхідність у майбутньому нести значні витрати бюджетних коштів на відновлення вторинних екосистем на місці трансформованих природних;

Також одна з головних проблем – це охорона територій.

Розробка охоронного режиму не регламентується жодним нормативно-правовим актом. Тому склалась практика формального підходу до охоронного режиму. Щораз, затверджуючи Положення про новий об'єкт ПЗФ, використовують стандартний набір обмежень, який міститься в положеннях більшості існуючих об'єктів (заборона засмічення території, випалювання рослинності, забудови, гідромеліоративних робіт і т. д.). Нажаль недотримання та слабка охоронна робота не дають змогу перспективно розвиватись навіть новоствореним об'єктам ПЗФ.

Не виключенням є і недостатнє фінансування, через що території та об'єкти ПЗФ практично неможливо своєчасно створити там, де це дійсно потрібно, а там, де такі території та об'єкти вже створені – все одно не здійснюються заходи, необхідні для збереження наявних в його межах видів і оселищ.

На створення об'єктів ПЗФ та дотримання природоохоронних норм щодо їхньої охорони прямо впливає також і рівень екологічної свідомості населення та якість екологічного контролю. Саме тому, необхідно впроваджувати заходи для підвищення екологічної свідомості населення та створення проєвропейської системи екологічного контролю.

Отже Ніжинський район забезпечений понад 300 об'єктами ПЗФ, але навіть на основі чималого досвіду залишаються невирішені проблеми як загальнодержавного так і місцевого рівня.

Результатом реалізації змін стане можливість своєчасно здійснити необхідний внесок у збереження та розвиток об'єктів ПЗФ. Ця велика мета буде досягнута шляхом розширення площі природно-заповідного фонду до показників, загальноновизнаних у світі та забезпечення його менеджментом, необхідним для збереження наявного біорізноманіття, а також підтримання ним сталих умов існування.

**Перспективи розвитку спортивного туризму
в Чернігівській області**

*Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя,
м. Ніжин, Україна*

makslev2909@gmail.com

Науковий керівник – старший викладач Бездухов О. А.

Спортивний туризм – це форма туризму, що включає в себе активність та фізичні навантаження, спрямовані на відпочинок і розвагу. Головна ідея полягає в тому, щоб не лише побачити красу природи та відвідати цікаві місця, але й активно взаємодіяти з ними через фізичні зусилля [3, с. 77]. Спортивний туризм здатен не лише допомогти економічному розвитку регіону, збереженню культурної та природної спадщини, але й посприяти оздоровленню населення, залученню молоді до активного проведення дозвілля, що сприятиме їх гармонійному фізичному та психологічному стану. Саме тому актуально дослідити якими ж перспективами володіє Чернігівська область для успішного розвитку спортивного туризму.

Особливістю спортивного туризму є активне проведення дозвілля. Передбачає володіння певними навичками, наявність спорядження, тренування, проводиться в специфічних умовах. Спортивний комітет України пропонує виділяти такі категорії: у спортивному туризмі: тип активності (піший, велосипедний, гірський, повітряний), середовище (водне, гірське, сільське, повітряне), тривалість (короткотривалий, довготривалий, постійний) та складність (проста, середня, складна, екстремальна) [8].

Чернігівська область має площу близько 32 тис. км², північна частина знаходиться в зоні Полісся, а південна в зоні лісостепу. Регіон має розвинену екологічну мережу, в багатьох природоохоронних об'єктах, поряд із заповідними зонами розміщені зони рекреації. Це дає можливість для розвитку пішого та велосипедних видів спортивного туризму. Такі національні природні парки, як Мезинський та Ічнянський і Міжречинський регіональний ландшафтний парк вже мають розроблені екологічні стежки, де проводяться довготривалі прогулянки, які можна віднести до пішого туризму [7, с. 55]. Поряд з такими об'єктами функціонують заклади з прокату велосипедів, а тому можливо розвивати велосипедний туризм [4, с. 128]. В даний час представлення даних видів спортивного туризму досить спорадичне в Чернігівській області. Проте значна площа, різноманітні ландшафти дають змогу в перспективі значно розширити велосипедні та пішохідні

маршрути. Перевагою їх є легкість фізичної підготовки та дешевизна необхідного спорядження, тому залучення нових туристів є можливим та доцільним.

Чернігівщина володіє широкою гідрологічною мережею. На її території протікають річки Дніпро, Десна, Сейм, Снов, Остер, а також озера Трубин, Гайтан, Стибин, Тихе, Солонецьке тощо. Що дає змогу для функціонування водного спортивного туризму. Нині найбільшого розвитку мають катання на катамаранах та човнах, такі види активностей представлені поряд з великими населеними пунктами. Проте повноцінно потенціал водних об'єктів Чернігівщини не використаний. Є можливість для розвитку сплавів на плотах, байдарках, акваскіпер, вейкбордингу та гідроциклі. На даний час є проблема з популяризацією таких видів відпочинку, але з запровадженням відповідного маркетингу та реклами спортивний водний туризм є всі перспективи мати першість в регіоні [2, с. 297].

На слід повністю відкидати і гірський спортивний туризм. Хоч фізико-географічні особливості Чернігівщини і не мають передумов для його розвитку, але є можливість організації на скелелазіння на штучних конструкціях. В даний час завдяки Федерації альпінізму і скелелазіння України та Центру національно-патріотичного виховання, туризму та краєзнавства учнівської молоді такі конструкції облаштовані у містах Чернігів та Ніжин. Нажаль, вони не мають ще достатньої популярності. Але повсюдне облаштування закладів із штучними конструкціями для скелелазіння, їх популяризація дозволить значно розширити залученість населення до даного виду спортивного туризму в Чернігівській області [6, с. 108].

До початку повномасштабної війни в регіоні функціонував і повітряний вид спортивного туризму. Надавалися послуги стрибків із парашутом, польоти на літаках, планерах, аеростатах та повітряних кулях. Після завершення війни важливо приділити увагу повітряному туризму, адже із-за значної території Чернігівської області є перспективним розвиток і даного виду спортивного туризму [3, с. 78].

Розглянувши перспективні види спортивного туризму можна помітити, що їх розвиток є можливим по всій території області. Особливо це можна сказати про водний, велосипедний та піший. Повітряний та гірський в більшій мірі залежить від попиту, адже вимагають наявності спорядження та висококваліфікованих інструкторів, тому його успішний розвиток в більшій мірі пов'язаний з великими населеними пунктами, такими як міста Чернігів, Ніжин, Прилуки. Проте, важливо зауважити, що всі види спортивного туризму можливо розвивати в Чернігівській області і вони в змозі зробити регіон більш туристично привабливим, надати додаткове джерело надходження в державний бюджет, створити робочі місця. Тому розвиток спортивного туризму в Чернігівській області слід вважати перспективним.

Список використаних джерел

1. Божко Л.Д. Молодіжний та студентський туризм: сучасні тенденції розвитку. Культура України, Київ, 2017. С. 166-175.
2. Ганжа Я.Л. Використання водних ресурсів Чернігівщини для організації та розвитку відпочинку на воді. Чернігівський інститут інформації, бізнесу і права, МНТУ. Чернігів, 2017. С. 296-301
3. Єрко А.П. Поняття спортивно-оздоровчого туризму та його характеристика. Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки, Луцьк: Вид-во СВНУ, 2013. С. 76-84.
4. Кузик С.П. Географія туризму. Київ: Знання, 2018. 271 с.
5. Колотуха О. В. Спортивний туризм та активна рекреація: географія, систематизація, практика: словник-довідник. Льотна академія Національного авіаційного університету. URL: <https://geohub.org.ua/node/917> (дата звернення: 02.02.2024).
6. Мозолев О.М. Організація молодіжного спортивно-оздоровчого туризму: Навчальний посібник. Хмельницький: Вид-во: ХГПА, 2020. 155 с.
7. Регіональна схема екологічної мережі Чернігівської області. Чернігівська обласна рада. Чернігів, 2017. 103 с.
8. Спортивний туризм. Спортивний комітет України URL: https://scu.org.ua/type_sport/sportivnij-turizm/ (дата звернення: 06.02.2024).

Клопот Антон

Сучасний стан та перспективи розвитку подієвого туризму в Корюковському районі

*Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя,
м. Ніжин, Україна*

anton111klopot@gmail.com

Науковий керівник – старший викладач Бездухов О. А.

Подієвий туризм – це невід’ємна складова культурної комунікації, унікальний вид туризму, який включає багато пропозицій, заходів для туристів практично будь-якої цільової аудиторії. З кожним роком збільшується кількість заходів та мандрівників. Відмінні риси, які складають сильні сторони цього напрямку в туризмі і які необхідно враховувати в процесі планування розвитку туристичного сектора на будь-якій території – це актуальність круглий рік, економічна привабливість, оновлення пропозицій, мультиплікаційний ефект (розвиток суміжних галузей) та унікальність [2]. Особливостями

подієвого туризму є відсутність сезонності, можливість прогнозування, масовість, інтерактивність, інноваційність, регулярність подій, стимулювання повторного відвідування дестинацій та видовищність [3].

Подієвий туризм – це порівняно молодий напрям туризму як в Україні, так і у Корюківському районі, в якому головною мотивацією споживачів виступає інтерес до відвідування певної спортивної, розважальної, музичної або іншої події та прийняття у ній участі.

Події є важливою ланкою мотивації туризму і посідають значне місце в житті району. Планування подієвого ресурсу в даних громадах розпочалося лише кілька десятиліть тому і було зумовлене зростанням попиту споживачів на нові враження від таких подій, як, зокрема, фестивалі, карнавали, спортивні змагання. Індустрія подієвого туризму не відіграє важливої ролі в житті Корюківського району, але все ж таки створює певну кількість робочих місць. Крім того, події відіграють іншу важливу роль – культурний розвиток, зміцнення національних та релігійних ідей, наукова пропаганда та духовний відпочинок [2, с.85].

На Корюківщині відбуваються різноманітні та перспективні фестивальні заходи, які вже стали традиційними та улюбленими серед туристів. Щороку в регіоні проходить близько 10 місцевих фестивалів і заходів місцевого та загальнонаціонального рівня[1]. Лідером за кількістю заходів є Мена. Тут проводяться декілька ярмарків, фестиваль світла та багато чого іншого.

Таблиця 1

**Найвідоміші заходи подієвого туризму
в Корюківському районі**

Фестивалі та заходи	Місце проведення	Роки проведення
«Троїцький ярмарок»	Мена	2001-2021
«Чорнотицька ярмарка»	Чорнотичі	1948-дотепер
«Куманець» – фестиваль гончарного мистецтва	Мена	2018-2021
«Капелюш»-кінопоказ	Сосниця	2019-2021
«Богатир–FEST» – спортивно-масовий фестиваль імені всесвітньо відомого важкоатлета Т. Кореня	Блистова	2021
«На хвилях зачарованої Десни» – міжнародний молодіжний кінофестиваль	Сосниця	2004-2019
Лю-Мена – фестиваль світла	Мена	2018-2021

Як ми бачимо з наведеної вище таблиці найбільш заходів відбувається на території колишніх Менського та Сосницького районів. В роки які передували повномасштабному вторгненню на території району проводилося безліч різноманітних подій та свят, зараз це нажаль призупинено. У післявоєнний та постпандемічний період саме внутрішній туризм за прогнозами фахівців повинен стати пріоритетним в Україні. А отже, територіальні громади Корюківського району мають велику можливість для розвитку подієвого туризму на своїх територіях, а фестивальні заходи, які вони будуть проводити, можуть стати «точками зростання» соціально-економічного рівня громад.

Таблиця 2

SWOT-аналіз розвитку подієвого туризму в Корюківському районі

Сильні сторони (Strength)	Слабкі сторони (Weakness)
Сприятливі природно-географічні умови	Не досить сприятливе транспортногеографічне та економіко-географічне прикордонне положення району
Достатній розвиток туристичних ресурсів (природно-рекреаційних та історико-культурних)	Деякі об'єкти подієвого туризму неможливо відвідувати через наслідки бойових дій
Сприятливі умови та значний туристичний потенціал для розвитку подієвого туризму	Недостатня забезпеченість висококваліфікованими туристськими кадрами регіону, особливо сільських місцевостей ОТГ
Достатньо розвинена мережа закладів розміщення та харчування туристів	Недостатня розвиненість брендування територій громад району
Можливості (Opportunities)	Загрози (Threats)
Створення іміджу й бренду району та кожної територіальної громади окремо	Низька купівельна спроможність населення регіону
Оновлення існуючих та розробка нових інноваційних подієвих турів	Погіршення інфраструктури внаслідок військових дій
Залучення інвестицій для подальшого розвитку та зростання привабливості	Прикордонне положення району з російською федерацією (небезпека повторного вторгнення)

Проаналізувавши заходи подієвого туризму в Корюківському регіоні, можна зробити висновок, що фестивальна діяльність має великий потенціал, адже в районі проводяться або проводилися досить атрактивні свята та фестивалі, які, однак, потребують якісної організації, стабільності проведення, збільшення масштабів та залучення додаткових коштів і проведення активної рекламної діяльності

Список використаних джерел:

1. Вовк К.М. Подієвий туризм як частина стратегії розвитку регіону. URL: https://tourlib.net/statti_ukr/vovk4.htm.
2. Туристичний портал Чернігівської області. URL: <https://chernihivregion.travel/events>
3. Український туристичний портал «УкрТуризм». URL: <http://ukrtourism.com/>.

Пономарчук Роман

Найкологічніші фестивалі Іспанії

*Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя
м. Ніжин, Україна
romaronomarchuk@gmail.com
Науковий керівник – к. г. н., доцент кафедри географії,
туризму та спорту Шовкун Т. М.*

Фестивалі ввійшли в життя людей багато століть тому й увібрали в себе ознаки різних культур. Вони консолідують соціальні групи від найменших, таких як сім'я, до найбільших груп, які населяють окремі регіони чи країни. Крім того, фестивалі сприяли становленню та розвитку фестивального туризму, який набув найбільшого поширення після Другої світової війни, як відповідь на прагнення людей до нестандартних подорожей і вражень. Фестивальний туризм сьогодні є одним з найбільш динамічних видів відпочинку й туризму [1].

Мета дослідження – виявити та охарактеризувати найбільш популярні та культурно значущі фестивалі Іспанії.

Фестивальний туризм – це організація короткотривалих пізнавальних подорожей терміном на 5-7 днів із метою відвідування певних подій (від концертів сучасної західної музики до релігійних святкувань, від етнічних карнавалів до парадів сучасних субкультур), з періодичністю 1 раз на рік.

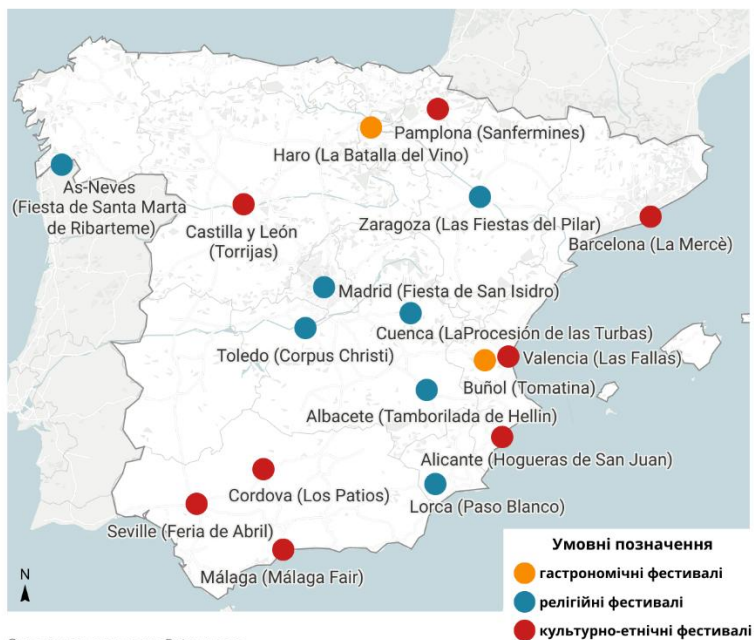
Найбільш популярні та культурно значущі фестивалі Іспанії можна умовно поділити на 3 великі групи: культурно-етнічні, релігійні та гастрономічні (рис. 1).

Вагоме місце в країні мають культурно-етнічні фестивалі, серед яких фестиваль Сан-Фермін («Sanfermines»), що проводиться щорічно з 6 по 14 липня у місті Памплони на честь покровителя міста – святого Ферміна. Фестиваль здобув світову популярність завдяки своїй унікальній традиції – забігів биків («енсієрро»). Сьогодні фестиваль Сан-Фермін – це багатоденне театралізоване дійство, яке приваблює сотні тисяч туристів з усього світу. Протягом фестивалю організуються концерти, вистави, вуличні перформанси, дегустації традиційних страв та інші розваги. Фестиваль Сан-Фермін завершується службою північної меси у Кафедральному соборі Памплони, де знаходяться мощі святого Ферміна [5].

Яскравими костюмами, фламенко, танцями, кіньми та андалузькою кухнею зачаровує щорічний Севільський ярмарок (ісп. Feria de Abril). Ярмарок зазвичай проходить через два тижні після Великодня і триває сім днів. Він веде свою історію з 1254 року, коли король Альфонсо X дарував місту право проводити щорічний ярмарок. Спочатку ярмарок був місцем для торгівлі худобою та сільськогосподарськими продуктами. З часом він перетворився на фестиваль, який популяризує андалузьку культуру [6].

Севільський ярмарок – це важлива подія для економіки Севільї. Мільйони відвідувачів з усього світу витрачають гроші на готелі, ресторани та транспорт.

Мапа центрів фестивального туризму Іспанії

Створено за допомогою Datawrapper

Рис. 1. Фестивали Іспанії (побудовано автором за [7])

ЮНЕСКО визнала нематеріальною культурною спадщиною людства фестиваль Лас Фальяс (ісп. Las Fallas). Поміж інших він вирізняється сатиричними скульптурами з пап'є-маше, феєрверками, музикою та традиційними костюмами і проходить у місті Валенсія з 15 по 19 березня. Походження Лас Фальяс сягає середньовіччя, коли теслярі спалювали залишки деревини після зими. З часом це перетворилося на фестиваль з сатиричними скульптурами, які часто критикують політичні та соціальні події. Скульптури, відомі як "fallas", будуються протягом року і можуть сягати 20 метрів у висоту. Їх виготовляють з пап'є-маше, дерева, картону та воску і часто зображують сатиричні сцени з політичного та соціального життя [3]. Фестиваль має важливе соціальне та економічне значення для міста Валенсія, оскільки подивитися на таке дійство приїжджають мільйони туристів щороку та приносять значні доходи для місцевого бізнесу. Крім того, так люди мають можливість висловити свою думку з актуальних політичних та соціальних питань.

Фестиваль Малаги, також відомий як FERIA de Málaga, є одним з найвідоміших та найвідвідуваніших фестивалів в Іспанії. Веде свою історію з 1491 року, коли король Фердинанд II надав місту Малага привілей на проведення щорічного ярмарку. З часом ярмарок перетворився на фестиваль, який відзначає не лише відвоювання, але й багату культуру та традиції Малаги [4].

Фестиваль Малаги триває протягом тижня і включає в себе безліч традиційних заходів. Серед них:

- установка "Портади": велика арка, що символізує вхід на фестиваль;
- процесія "Pregon": урочиста хода з оголошенням про початок фестивалю;
- костюмовані вистави: жителі та гості міста одягаються в традиційні андалузські костюми;
- кінні вистави: покази кінної майстерності та змагання;
- фламенко: танцювальні та музичні виступи в стилі фламенко.

Наразі фестиваль Малаги є одним з найважливіших туристичних фестивалів в Іспанії. Це не лише веселе та святкове дійство, але й можливість познайомитися з багатими культурними традиціями Малаги та Андалузії.

Дослідити особливості національної кухні та місцеві кулінарні традиції можна під час відвідування гастрономічних фестивалів.

Щорічно, в останню середу серпня, в іспанському місті Буньоль проходить гастрономічний фестиваль «Томатіна». Фестиваль присвячений покровителям міста – Богоматері-Захисниці (Mare de Déu dels Desemparats) і святому Луї Бертрану (San Luis Bertràn). Витоки фестивалю «Томатіна» сягають середини XVI століття. Спочатку він мав суто релігійний характер. З 1945 року фестиваль трансформувався у світське дійство, відоме масовим метанням стиглих помідорів. Центральною подією фестивалю є томатна битва. Близько 20 000 учасників збираються на головній площі міста, щоб протягом години кидати один в одного стиглими помідорами [8]. Центральне бюро туризму Іспанії офіційно надало фестивалю в Буньолі статус міжнародного. Фестиваль «Томатіна» має значний культурний та економічний вплив на регіон. Він сприяє розвитку туризму, стимулює місцеву економіку та популяризує іспанську культуру.

Релігійна культура країни також знаходить своє відображення у фестивалях. Так, у Мадриді щорічно святкують Сан-Ісидро на честь покровителя міста – святого Ісидора. Фестиваль зазвичай триває два тижні і включає в себе широкий спектр заходів, таких як: концерти, паради, вуличні вистави, корриду та традиційні гастрономічні пропозиції. Fiesta de San Isidro має давню історію, що сягає 12 століття.

Спочатку це було скромне релігійне свято, яке відзначало день смерті святого Ісидора (15 травня). З часом фестиваль розширився і перетворився на масштабну культурну подію, яка приваблює відвідувачів з усього світу [2].

Fiesta de San Isidro багатий на традиції, які передаються з покоління в покоління. До найпопулярніших належать:

- "Verbena de la Paloma": нічний фестиваль, який проводиться 15 травня і включає в себе танці, музику, феєрверки та вуличні вистави.

- "Romería de San Isidro": паломництво до джерела Сан-Ісидро, де, як вважають, вода має чудодійні властивості.

- "Chulapos y chulapas": традиційні костюми, які носять люди під час фестивалю. Чоловіки зазвичай одягаються в чорні штани, білі сорочки та капелюхи, а жінки – в квітчасті сукні та шалі.

Fiesta de San Isidro має значне економічне та культурне значення для Мадриду. Фестиваль приваблює тисячі туристів, які генерують мільйони євро для місцевої економіки. Крім того, фестиваль дає можливість людям познайомитися з традиційною культурою Мадриду.

Отже, Іспанія славиться своїми різноманітними фестивалями, які для значної кількості її міст є джерелом фінансових надходжень, що сприяє зацікавленості місцевих громад у їх проведенні.

Список використаних джерел:

1. Мальська М. П., Грицишин А. Т., Білоус С. В., Топорницька М. Я. Фестивальний Туризм: Теорія та практика. Київ, 2022. С. 27.

2. Comienza un San Isidro cargado de expectativas tras la triunfalista Feria de Abril. URL: <https://elpais.com/cultura/2023-05-09/comienza-un-san-isidro-cargado-de-expectativas-tras-la-triunfalista-feria-de-abril.html#>

3. Las Fallas. Donquijote. 2024. URL: <https://www.donquijote.org/spanish-culture/holidays/fallas/>

4. Malaga Feria. URL: <https://www.andalucia.com/festival/malaga-feria.htm>

5. Sanfermines. Wikipedia. 2024. URL: <https://es.wikipedia.org/wiki/Sanfermines>

6. Seville Fair. Wikipedia. 2024. URL: https://en.wikipedia.org/wiki/Seville_Fair

7. Spain – International trade 2024. URL: <http://www.nationsencyclopedia.com/economies/Europe/Spain>

8. Tomatina. Wikipedia. 2024. URL: <https://es.wikipedia.org/wiki/Tomatina>

Географічне краєзнавство

**Природно-заповідний фонд Закарпатської області: історія
формування, сучасна структура**

*Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя, м. Ніжин,
Україна*

popovych5200@gmail.com

*Науковий керівник – к.г.н., доц. кафедри географії, туризму
та спорту Шовкун Т. М.*

Збереження біотичного та ландшафтного різноманіття сьогодні є надзвичайно актуальним питанням. Одним із дієвих засобів вирішення цього питання є формування та ефективне функціонування територій та об'єктів природо-заповідного фонду (ПЗФ). Закарпатська область належить до регіонів України з найбільш розвинутою мережею заповідних територій та об'єктів. Але подальше дослідження стану заповідання залишається актуальним.

Мета дослідження – вивчити історію формування ПЗФ Закарпатської області та проаналізувати його сучасну структуру.

Формування ПЗФ області розпочалося на початку ХХ ст. На території Закарпаття, яке на той час входило до складу Австро-Угорщини, починають створювати природоохоронні території. Так, у 1912 році було створено перші лісові резервати [2, 3]:

- резерват букових пралісів «Стужця», частина якого сьогодні входить до складу Ужанського національного природного парку;
- резерват смерекових пралісів «Поп Іван Мармароський», який був відновлений у 1974 р. як заказник загальнодержавного значення «Білий Потік», а з 1990 р. включений до складу Карпатського біосферного заповідника.

Після Першої світової війни Закарпаття входить до складу Чехословацької Республіки і розвитком заповідної справи активно займаються чеські вчені. Так, А. Златник та А. Гілітцер склали першу картосхему заповідних об'єктів області. Розширюються площі існуючих і створюються нові заповідні території: до 1936 року було створено 35 резерватів: 25 лісових і 10 високогірних лучних [3].

Подальший розвиток заповідної справи розпочинається після Другої світової війни, коли Закарпатська область у складі Української РСР входить до СРСР. Цей період вирізняється протиріччями. Під приводом післявоєнного відновлення країни значні площі заповідних лісів були вирубані, спроби науковців створити нові заповідні території, зокрема Карпатський заповідник, не знаходять підтримки уряду. Але

згодом починається процес відновлення резерватів в гірських районах, у 1968 році було створено Карпатський державний заповідник, а у 1989 році – національний природний парк «Синевир».

Початок нового етапу розвитку припадає на проголошення Україною незалежності. Він характеризується подальшим розширенням площ заповідних територій. Станом на 2011 рік ПЗФ області складають 454 території та об'єкти, а відсоток заповідності досягає 13,4 % [3]. Прикордонне положення Закарпаття сприяє міжнародній співпраці у сфері заповідання і створенню транскордонних охоронних територій. Перший в Україні транскордонний заповідний масив українсько-польсько-словацький біосферний резерват “Східні Карпати” був створений у 1999 році. До його складу ввійшли заповідні території Закарпаття – Ужанський національний природний парк та Надсянський регіональний ландшафтний парк. У 2007 році ділянки букових пралісів Карпатського біосферного заповідника площею 20980,5 га було включено до Списку Всесвітньої природної спадщини ЮНЕСКО.

Станом на 2023 рік ПЗФ області нараховує 504 території та об'єкти, площа яких становить понад 206 тис. га. За показником заповідності (16,18 %) Закарпаття займає п'яте місце в країні. Структуру ПЗФ області складають такі категорії: біосферний заповідник (Карпатський), національні природні парки (Зачарований край, Ужанський, Синевир), регіональні ландшафтні парки (Притисянський, Синяк), заказники, ботанічні сади, парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва, дендрологічні парки, пам'ятки природи та заповідні урочища.

За кількістю у структурі ПЗФ переважають пам'ятки природи та заказники (рис.1), а за площею – національні природні парки та біосферні заповідники (рис. 2).

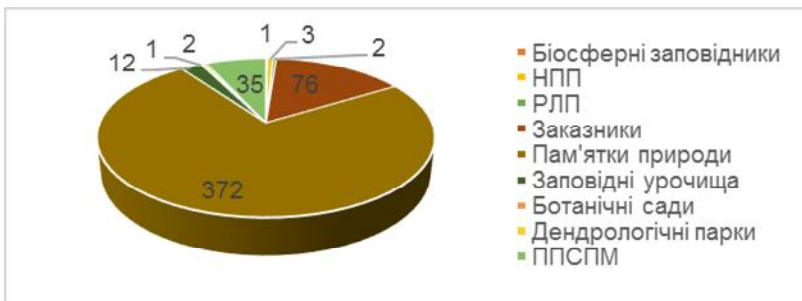

Рис. 1. Структура ПЗФ Закарпатської області за кількістю, 2023 рік

Джерело: побудовано автором за джерелом [1]

Серед територій та об'єктів ПЗФ 34 мають загальнодержавне значення, а 470 – місцеве. Їх площа становить 176 та 30 тис. га відповідно. Отже, за кількістю переважають об'єкти місцевого значення, а за площею – загальнодержавного значення, на частку яких припадає 85,3 % від площі ПЗФ області. Серед об'єктів загальнодержавного значення найбільшу площу має Карпатський біосферний заповідник (66417,4 га) [1].

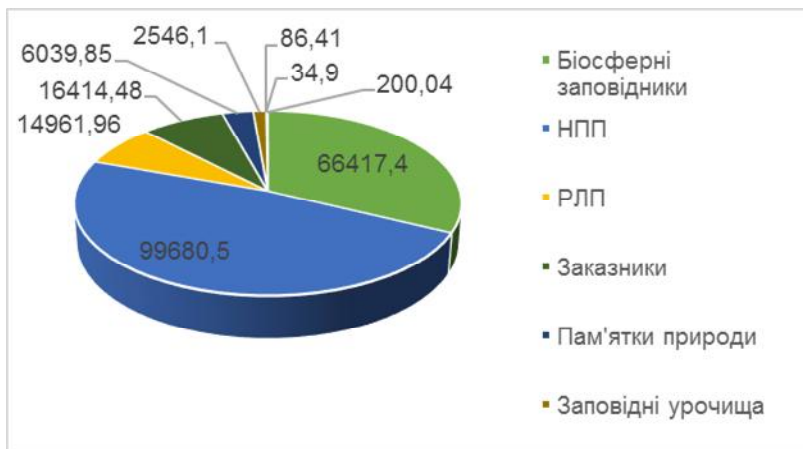

Рис. 2. Структура ПЗФ Закарпатської області за площею (га), 2023 рік

Джерело: побудовано автором за джерелом [1]

Отже, процес формування ПЗФ Закарпатської області має столітню історію. За цей час спостерігалися як активні періоди, так і занепад розвитку заповідної справи. На якісно новий рівень процес заповідання виходить у 1992 році, коли Україна здобула незалежність.

Станом на 2023 рік за показником заповідності (16,18 %) Закарпаття займає п'яте місце в країні. Структуру ПЗФ області складають вісім категорій ПЗФ. До категорій найвищого рангу належать біосферний заповідник (Карпатський), національні природні парки (Зачарований край, Ужанський, Синевир). Перспективним є подальше розширення існуючих та створення нових територій та об'єктів ПЗФ, у тому числі транскордонних.

Список використаних джерел:

1. Доповідь про стан навколишнього природного середовища Закарпатської області за 2022 рік. URL: https://ecozakarp.at.gov.ua/wp-content/nd/Zakarp.at_rehdop_za_2022.pdf (дата звернення 25.01.2024).

2. Палінчак М. М., Дяченко І. Б., Рошко С. М. Еволюція та особливості становлення природно-заповідних територій Закарпатської області. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Вип. 18, ч. 2. 2018. С. 130-133.

3. Природно-заповідний фонд Закарпатської області / заг. ред. С. С. Поп. Ужгород, Всеукраїнське державне видавництво «Карпати», 2011. 256 с.

Методика викладання географії

Використання платформи QGIS як географічної інформаційної системи на уроках географії

Житомирський державний університет імені Івана Франка,

м. Житомир, Україна

marynahazieva@ukr.net, kostyuk_vs@yahoo.com

Науковий керівник – к.б.н, доцент кафедри екології

та географії Костюк В.С.

Географія – динамічна наука, знання з якої будуть корисними та потрібними нам протягом усього життя. Сучасні методи вивчення географії у шкільному курсі роблять її доступною та цікавою для учнів. Використання інтерактивних карт, віртуальних маршрутів, 3D-моделей, онлайн-ресурсів та розробка місцевих маршрутів (екскурсій або польових досліджень) є дійсно результативними, але якщо об'єднати всі ці методи в один, то зможемо отримати незамінний інструмент призначений для збору, збирання, аналізу та візуалізації просторових даних, який має назву геоінформаційна система (ГІС).

Застосування ГІС має велике значення у сучасному світі, вона може використовуватись для різних цілей:

1. Управління ресурсами: планування використання земель, лісове господарство, охорона навколишнього середовища.

2. Інфраструктура: планування та будівництво доріг, мостів, електромереж тощо.

3. Бізнес: маркетинг, логістика, управління ланцюжками постачання тощо.

4. Урядування: планування міст, реагування на надзвичайні ситуації, моніторинг довкілля тощо.

5. Наука та дослідження: вивчення клімату, зміни клімату, поширення захворювань тощо.

6. Освіта: викладання географії, історії, природознавства. (Саме пункт освіти можна розглянути детальніше).

Всього існує велика різноманітність ГІС, які підійдуть для вивчення географії, але одна з них мала найбільшу кількість переваг серед інших, а саме **QGIS**. Обираючи саме її ми орієнтуємось на:

- Доступність

QGIS є безкоштовною програмою, яка відкрита для різних операційних систем, до того ж майже всі функції в якій, не потребують платної підписки;

- Втілення власних ідей

При створенні віртуальних карт кожен учень може реалізувати свої власні задуми та охопити територію яка цікава саме йому, а при формуванні макету реалізувати ідеї щодо оформлення.

- Візуалізація географічних даних

QGIS дозволяє учням візуалізувати географічні дані на картах, графіках та діаграмах. Це допомагає їм краще зрозуміти просторові закономірності та зв'язки між різними географічними об'єктами.

- Інтерактивність

QGIS – це інтерактивна програма, яка дозволяє учням досліджувати карти та дані у власному темпі. Учні можуть використовувати QGIS для того, щоб ставити питання, шукати відповіді та робити власні висновки.

- Спільнота користувачів

Програма має активну спільноту користувачів, яка надає підтримку та навчання.

Програма QGIS є ідеальним варіантом для втілення власного проєкту, реалізація якого не потребує великих зусиль. Прикладом є створення карти закладів загальної та дошкільної освіти Черняхівської селищної територіальної громади. Для цього було проведено:

1. Обробка даних – збираємо необхідний матеріал за поданою темою в цьому випадку – назви та розташування навчальних та дошкільних закладів на території смт Черняхів;

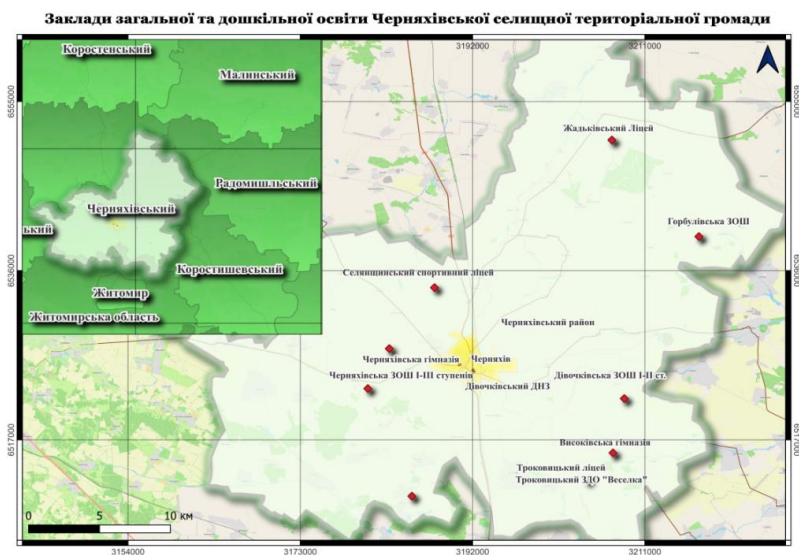

Рис. 1. Заклади загальної та дошкільної освіти Черняхівської селищної територіальної громади

Методика викладання географії

2. Візуалізація – при відображенні карти селищної громади додаємо назви закладів освіти (При необхідно їх можна класифікувати – садочки, школи, училища, коледжі, університети).

3. Макет друку – формуємо карту та додаємо необхідні елементи (сітка, рамка, координати і тд.)

4. Аналіз даних – за результатами які вийшли в готовому вигляді можна зробити висновки.

QGIS – це потужний, гнучкий та безкоштовний інструмент для роботи з ГІС, який підходить для користувачів з будь-яким досвідом та потребами. Він постійно розвивається та вдосконалюється, а команда розробників регулярно випускає нові версії програми з новими функціями та вдосконаленнями.

Список використаних джерел

1. Застосування ГІС у природоохоронній справі на прикладі відкритої програми QGIS: навч. посіб. / О. Часковський, Ю. Андрейчук, Т.Ямелинець. Львів : ЛНУ ім. Івана Франка, Вид-во Простір-М, 2021. 228 с.

2. Геоінформаційні системи : навчальний посібник / Л. А. Павленко. Х. : Вид. ХНЕУ, 2013. 260 с.

3. Дистанційне зондування Землі: аналіз космічних знімків у геоінформаційних системах : навч.-метод. посіб. / С. О. Довгий, С. М. Бабійчук, Т. Л. Кучма та ін. Київ: Національний центр «Мала академія наук України», 2020. 268 с.

Наукове видання

МОЛОДЬ В ГЕОГРАФІЧНІЙ НАУЦІ

Матеріали

*II Всеукраїнської науково-практичної конференції
(м. Ніжин, 17 квітня 2024 року)*

Технічний редактор – І. П. Борис

Тираж виготовлено з оригінал-макету замовника

Підписано до друку 01.05.24 р.
Гарнітура Arial
Замовлення № 99

Формат 60x84/16
Обл.-вид. арк. 2,3
Ум. друк. арк. 3,31

Папір офсетний
Електронне вид-ня

Ніжинський державний університет
імені Миколи Гоголя.

м. Ніжин, вул. Воздвиженська, 3^А
(04631) 7–19–72

E-mail: vidavn_ndu@ukr.net
www.ndu.edu.ua

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 2137 від 29.03.05 р.